

K R Á S A

N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

PODZIM/ZIMA 2003

ROČNÍK III (45)

**Lesy:
přírodě blízké
hospodaření**

Agenda 21

**Lidová
architektura
Valašska**

**Sněm
ČSOP**

Světelný smog

Vážení čtenáři,

vítám Vás nad stránkami dalšího čísla Krásy našeho domova, které má mimořádně o čtyři stránky více.

Nejvýznamnější událostí uplynulého půlroku byl dozajista Sněm, kde se hodnotila práce minulých let a volilo nové vedení Svazu. Já bych se však chtěl na tomto místě zastavit u jiné akce. Poslední dubnový večer, olomoucké Divadlo hudby. ČSOP Kosenka právě zahajuje v rámci kampaně *Místo pro přírodu* svoji *Sbirku pro les*. Diskutovalo se o významu přirozených lesů, o významu divočiny pro přírodu i pro člověka. Zazněly názory přírodovědce, ochránce přírody, lesníka, sociologa... Právě tato beseda byla inspirací pro několik článků, které naleznete v rubrice *Krásy naší přírody*. Dalibor Povolný se snaží na příkladu mediálně známé kauzy Šumava vysvětlit, proč „bezzásahové zóny“ mají být skutečně bezzásahové. Kamil Beznoska popisuje způsoby, jakými se dnes lesníci starají o les, aby neztratil svou hospodářskou funkci a přitom se co nejvíce blížil přirozenému společenstvu. Samozřejmě nechybí povídání o onom jedlobukovém lese v Bílých Karpatech, který bychom rádi výkupem zachránili před vykácením. Dozvíte se také, co pro druhovou pestrost lesů dělá ČSOP. K lesnímu tématu se vrací i dnešní *Okénko do historie*.

Jelikož předsedu ČSOP Pavla Pešouta jsme vyzpovídali v rozhovoru, v úvodníku se vám představuje nový místopředseda Erik Geuss.

Přeji mnoho krásných podzimních a zimních toulek po našich lesích.

Honza Moravec

	SLOVO PŘEDSEDY	1
	KRÁSY NAŠÍ PŘÍRODY	
	KONEC KALVÁRIE NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA? (D. POVOLNÝ)	2
	PŘÍRODĚ BLÍZKÉ ZPŮSOBY HOSPODAŘENÍ V LESÍCH (K. BEZNOSKA)	4
	POMOZTE ZACHRÁNIT BĚLOKARPATSKÝ LES! (J. W. JONGEPIER)	6
	KRAJINA A LIDÉ	
	MATIČNÍ CENTRUM NA KRÁSNÉ OŽIVÁ (Z. RÁKOSOVÁ, K. MORÁVKOVÁ)	7
	HORNÍ VSACKO (R. BARTÁK)	8
	PŮVODNÍ LIDOVÉ STAVITELSTVÍ NA VALAŠSKU (P. BUREŠ)	10
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ZACHRAŇME NOC! (J. HOLLAN)	12
	PÉČE O HNÍZDA ČÁPA BÍLÉHO (S. CHVAPIL)	16
	ČÁP ČERNÝ POD DOHLEDEM KAMER (P. ČECH, V. VILIMOVSKÝ)	18
	NOVÁ STANICE PRO HANDICAPOVANÉ ŽIVOČICHY (J. MORAVEC)	19
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	MÍSTNÍ AGENDA 21 (J. EICHLER)	20
	HRY NA SNÍH (J. VRTIŠKA)	22
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	KRÁSA NAŠEHO DOMOVA PŘED 60 LETY	23
	ROZHOVOR S PAVLEM PEŠOUTEM	
	KRAJINOU MÉHO SRDCE JE PODBLANICKO	24
	ZELENE PARAGRAFY	
	PRÁVO A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - OPĚT PO PŮL ROCE (M. DAMOHORSKÝ)	26
	ZŮSTANE CESTA PODÉL SÁZAVY PRŮCHOZÍ? (B. VTÍPIL)	27
	ZELENÁ KARTA	
	ZOOLOGICKÁ ZAHRADA OLOMOUC (H. LABSKÁ)	28
	Z NAŠÍ ČINNOSTI	
	V. SNĚM ČSOP	30
	MOZAIKA	32
	STALO SE	34
	SVĚTOVÝ KONGRES IUCN O CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍCH (L. PTÁČEK)	35
	LISTÁRNA	36

VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

když jsem byl požádán o napsání úvodníku do Krásy našeho domova, přijal jsem tento úkol se značnou dávkou obav. Ač totiž v ochranařině působím již třetí dekádu let, jsem profesí ekonom a tato má odbornost tak úplně „neladí“ s obvyklými tématy článků v tomto časopise.

Nicméně si myslím, že Český svaz ochránců přírody v podobě, do jaké

se rozvinul v posledních letech, již zdaleka není jen o praktické ochranařské práci v terénu, o výchově našich mladých nadějí – mopíků či o ekologické osvětě, ale i o řádném, vojenskou terminologií řečeno „týlovém zabezpečení“.

V tuto chvíli tuším otázku, kterou mi položí ne jeden čtenář: jak toto souvisí s běžnou, každodenní činností jednotlivého člena Svazu? Odpověď je jednoduchá. Nežijeme izolovaně, většina členů je sdružena v základních organizacích a zde je právě výše uvedené ekonomické, provozní zajištění naprosto nezbytné.

Abych byl konkrétní. Na stránkách tohoto čísla KND se seznámíte s vybranými aktuálními problémy ochrany přírody a krajiny – péčí o lesy, druhovou ochranou atd. Aby však mohla tato činnost vůbec úspěšně probíhat, musí být splněna řada, v očích mnohých z nás podceňovaných, či naopak demonizovaných, povinností.

Každá organizace musí mít zázemí nejen lidské, ale i materiální. Každá musí vést účetní a daňovou evidenci. Řada základek řeší zajištění finančních zdrojů pro svou činnost, píše projekty, které musí být v souladu se zákony a pravidly donátorů. Proto je nutné (a naštěstí i běžné), aby v každé schopné organizaci byli lidé, kteří takové zajištění vytvářejí, ač je jejich práce často méně viditelná, než od odpadků vyčištěný kus údolní nivy či obnovená naučná stezka.

Takové jedince si v organizacích zpravidla hýčkáme, často je však neumíme podpořit při řešení problémů spojených s jejich činností. Právní předpisy v hospodářské oblasti se velmi dynamicky mění – příkladem budiž třeba zásadní změna zákona o účetnictví, která dříve či později dolehne na každý článek Svazu s právní subjektivitou.

V dané souvislosti chci v závěru svého úvodníku předat dobrou zprávu. V ústředí Svazu, kde byla po Sněmu ekonomická oblast výrazně posílena, vytváříme takové podmínky, aby žádný praktický ekonomický problém, dotaz či pochybnost nezůstaly bez odpovědi, aby se každému členovi dostalo podpory a pomoci. Odpovědi na ekonomické dotazy členů se staly pravidelnou součástí Depeší. O konzultaci mohou zájemci požádat jak mě, tak nového předsedu ÚKRK Karla Ferschmanna. Cíl máme totiž všichni společný – ochranu naší přírody a krajiny.

S přáním příjemného počtení

Ing. Erik Geuss
výkonný místopředseda ČSOP

FOTO NA OBÁLCE PAVEL SOPOUŠEK

Krásy našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.
podzim/zima 2003 - ročník 3. (45.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč na rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND,
Uruguayská 7, 120 00 Praha 2
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: jan.moravec@ecn.cz,
www.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Dana Černá

Redakční rada: Pavel Bureš, Martin Dušek, Jan Eichler,
Jan W. Jongepier, Pavel Pešout, Petra Písaříková, Ladislav Ptáček,
Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval (předseda), Václav Záruba

Tisk: REPROPRINT Praha

Uzávěrka tohoto čísla: 30. 9. 2003, příspěvky do příštího
čísla zasílejte na adresu redakce do 28. 4. 2003.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků odpovídá
autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky kráti a stylisticky
upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál se nevracejí.

ISSN 1213-5488

Evidenční číslo MK ČR: E 12567

Časopis vychází za podpory
Ministerstva životního prostředí ČR

Čestná rada ČSOP: RNDr. Libor Ambrozek, PhDr. Petr Doležal, RNDr. Karel Hudec, prof. Ing. Jan Jeník, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Slavomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Zuzana Norisová, Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, PhDr. Přemek Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová, Ing. Jiří Skalický, Ing. Jaroslav Ungerma, CSc., Ing. František Urban

NP Šumava v datech

1963 – vyhlášení CHKO Šumava
1990 – prohlášení Šumavy biosférickou rezervací
květen 1991 – vyhlášení NP Šumava (69 030 ha, z toho 22% I. zóna)
1993 – vyhlášení bezzásahových území Modravské slatě, Trojmezna a Prášílské jezero – příprava plánu péče, který počítal s rozšířením a spojováním první zóny a rozšířením bezzásahového území
podzim 1993 – odvolání vedení NP Šumava (J. Kec, F. Krejčí)
srpen 1994 – jmenování nového vedení národního parku (I. Žiábek), zastavení realizace předchozího plánu péče
1995 – zmenšení I. zóny na 12% rozlohy parku a její rozčlenění na 135 izolovaných ostrůvků, ustanovení bezzásahovosti I. zóny – počátek kůrovcové kalamity ve II. zóně parku
květen 1999 – přes protest ředitelů příslušných ústavů Akademie věd, významných přírodovědců a odborného grémia ministra pro národní parky, za to se souhlasem MŽP začalo kácení kůrovcem napadených smrků v prvních zónách NP Šumava
červenec 1999 – nenásilná blokáda zabránila kácení v Trojmezenském pralesě
květen 2001 – z důvodu nevhodného hospodaření byla zamítnuta žádost o udělení prestižní mezinárodní známky PAN Parks Šumavě
červen 2001 – tzv. Ramsarská mise (mise expertů kontrolující dodržování mezinárodní Ramsarské úmluvy o ochraně mokřadů) žádá zastavit kácení v Ramsarských lokalitách NP Šumava (zejm. podmáčené smrčiny navazující na Modravská rašeliniště)
leden 2002 – ve sněmovně byl neúspěšně projednáván nový zákon o NP Šumava
květen 2002 – Správa NP Šumava znovu povoluje kácení v prvních zónách parku, včetně lokality chráněných mezinárodní Ramsarskou úmluvou
září 2002 – na pozvání ČSOP se uskutečnila mezinárodní mise odborníků Světového svazu na ochranu přírody (IUCN), jejíž závěry (zveřejněné v březnu 2003) potvrdily neslučitelnost dosavadního hospodaření na Šumavě se statutem Národního parku
únor 2003 – ministr životního prostředí se vyslovuje proti kácení v I. zónách NP Šumava
srpen 2003 – pokus Správy NP vykácet pětihektarovou holinu v I. zóně NP u pramenů Vltavy vyvolalo novou vlnu protestů (viz prohlášení ČSOP na protější straně)
září 2003 – MŽP zveřejnilo novou koncepci NP Šumava, postavenou na postupném zvětšení a scelení I. zón NP a vyhlášení bezzásahových území na 30 % rozlohy parku do roku 2008

FOTO: J. SOUKUP

Konec kalvárie Národního parku Šumava?

Dění kolem NP Šumava, připomínající zhruba v posledním desetiletí něco na způsob konfrontační vřavy, dospívá konečně do závěrečné fáze.

Proto je načase informovat o tom naší širší veřejnost.

TEXT DALIBOR POVOLNÝ

Stručně řečeno, osudy zejména tamních horských smrčín reflektují historii pohoří za posledních asi 120 let. Koncem 19. století byly totiž postiženy větrnou smrští, takže původní porosty byly do značné míry zničeny. Heslem dne se pro lesníky stalo rychlé zalesnění – a to samozřejmě dřevinou, která dodnes dominuje v lesnické praxi, přecházející v rozporu se znalostí důsledků. Tou dřevinou je smrk.

Smrčiny přirozené a umělé

Smrk dominoval v posledních fázích ledového období v horských polohách, zejména ve formacích tzv. třtinových a podmáčených smrčín vrcholových partií Šumavy, ale do značné míry převládal také v tzv. smrkových bučinách, které byly směrem do podhorských poloh vystřídány dominantními kyčelnicovými bučinami.

Jenomže industriální a jiné tlaky si v hektickém nazírání na les jako zdroj suroviny, tj. dřeva, vynutily náhradu bučin umělými smrčínami. Smrk jako rychle rostoucí dřevinu pak prosazova-

ly lesnické kruhy i do mnohem nižších poloh, až nakonec převládl dosud nejrozšířenější obraz „lesa“ – vysokokmenného stejnověkého porostu smrků s vysokým zavětvením („korunou“) bez podrostu, který je nahrazen vrstvou tlajícího jehličí, a kam se „chodí na houby“. Jeho atributem se stala navíc červená Karkulka s košíčkem v ruce a vlk. To ovšem není les, nýbrž smrková plantáž. Takto v praxi tradovaný „les“ však dosud tkví i v hlavách mnoha lidí z lesnické praxe, která tyto plantážní smrkové monokultury v tzv. obmýtním stáří většinou velkoplošně kácela a následně paseky a seče znovu zalesňovala smrkem. V takových „lesích“ se ovšem nutně museli prosadit jeho „škůdci“ – ve smrkových monokulturách nižších poloh (kam smrk nepatří) zejména kůrovec a mniška.

Nepoučijme přírodu

V přirozených horských smrčínách oba tyto „škůdcové“ sice také žijí a působí, jenomže jsou součástí přediva přirozených vzájemných vazeb, jimž říkáme ekosystém. Ten má tu zásadní vlastnost, že si dlouhodobě udržuje vysokou úroveň uspořádanosti – hovoříme o jeho nízké entropii. Ekosystémy obecně jsou produkty vývoje životních společenstev, který trval stamiliony let, a člověk se stal rovněž jejich součástí. To je jeden z hlavních důvodů, proč se mu až fatálně vymstilo, kdykoliv do nich významně zasáhl. Způsobil tak mj. zánik celých antických civilizací a zcela ne-

dávno známé „poroučení větru a dešti“ spolu s obrácením toků některých řek (v rámci budování tzv. celinogradu) vedlo k zániku Aralského jezera a k dalším již notoricky známým katastrofám. Plyne z toho nejenom poučení, že zásahy do přirozených ekosystémů se nevyplácejí, nýbrž, jak dnes víme, že člověk ekosystémy prostě nedovede „řídít“.

Chvatné zalesnění větrem devastovaných, do značné míry ještě autochtonních (přirozených) šumavských smrčín, ale i holin mimo oblast původních šumavských smrčín (protože bučiny už byly více či méně soustavně likvidovány) před více než sto lety smrkovými sazenicemi z celé monarchie, tedy různé provenience, znamenalo, že se „zadělalo“ na zmíněný současný „karkulkový“ les včetně jeho škůdců (kteří v přírodě v našem smyslu slova neexistují). Tyto stejnověké stárnoucí smrčiny se stářím přirozeně rozpadají a kůrovec v nich plní svoji při-

Holina s erozní rýhou pod Trojmeznou (Opravdu si někdo myslí, že je pro národní park lepší než kůrovec?)

FOTO: JAROMÍR BLÁHA

rozenou roli – chátrající stromy (a tedy i porosty) ničí.

To „ničení“ je ovšem pojem ryze antropocentrický („toho dřeva je škoda“), protože je naprosto nesporné, že by tam nevyhnutelně vznikal zase les. Že by už nemusel odpovídat představě lesa, jak ji „lesníci“ nosí v hlavě, a že by tam zkrátka místo člověka hospodařila příroda, je každému jasné.

Kůrovec je přirozenou součástí lesa

Zřejmě také je, že příroda to umí nesrovnatelně lépe než člověk. Stačí se podívat na „katastrofální“, zdánlivě úplně mrtvé a sterilní lávové řeky na svazích Etny, jak vypadají po dvaceti, třiceti letech. Jsou to přeúrodné půdy, na nichž bez přičinění člověka zase vzniká jejich nádherná vegetace. Člověk by takový proces nezvládl ani fyzicky, ani materiálně.

Ale vraťme se k Šumavě. Jedním z hlavních cílů vedoucích k zakládání lesních národních parků je ponechat a chránit v nich spontánní přírodní děje, jinak řečeno nezasahovat do nich, protože to, čemu říkáme „příroda“, to umí lépe a laciněji než člověk. Jednou ze základních vlastností ekosystémů je to, čemu poněkud profánně říkáme „recyklování“. Padlý smrk („doražený“ kůrovcem a jiným dřevokazným hmyzem) ztrouchniví a zráním půdních procesů se vytváří substrát, z něhož vyklíčí semena dalších jedinců buď stanovištně příslušných (smrk v přirozených smrčínách, buk v bučinách, obé ve smíšených horských lesích atd.), nebo nevhodných, takže sice vyklíčí a snad i povyroste, ale nevyhnutelně zahynou.

Dnes víme, že známé préríjní požáry (po úderu bleskem), připomínající nám apokalypsu, jsou ve skutečnosti vrcholným činitelem ekosystémovým – říkáme tomu klimax. Šiška sekvojí (i některých jiných jehličnanů) dokonce musí ohořet, aby se její šupiny rozevřely a semena se dostala ven... Kůrovec je také klimaxový činitel, jeho potírání v přírodě blízkých šumavských smrčínách tedy směřuje proti přírodě a její ochraně. Je iracionální.

Prvořadou povinností správců Šumavy by měla být ochrana její přírody, jinak řečeno přirozenosti. Lidé, kteří to nechápou, připomínají proslulé kozly – zahradníky.

Prohlášení ČSOP ke kácení na Šumavě ze srpna 2003

Již několik let probíhá kácení kůrovcem napadených stromů v nejcennějších zónách Národního parku Šumava. Již několik let je Správa Národního parku Šumava kritizována nevládními organizacemi a početnou vědeckou obcí za hospodaření v lesích, neodpovídající principům a poslání národních parků.

ČSOP, největší sdružení ochránců a přátel přírody v ČR, nesouhlasil s rozdrobením nejcennějších prvních zón do 135 fragmentů a s následnými těžebními zásahy v těchto místech. Žir kůrovce je součástí přirozených proměn horského pralesa a různověký smrkový porost neohrožuje. Posláním národních parků je tyto přirozené procesy chránit. Kácení v I. zónách neřeší problémy s kůrovcem na Šumavě. Ten vyřeší až změna stejnověkých smrkových monokultur v celém národním parku vysazováním stanovištně původních druhů dřevin a především změna způsobů výchovy porostů. Současným hospodařením – vysazováním smrkových monokultur v některých II. zónách – Správa NP zakládá na stejný problém za 100 let.

Jelikož Správa národního parku Šumava trvale odmítala odborné argumenty pro zastavení kácení od domácích odborníků, pozval ČSOP na Šumavu expertní tým Světového svazu ochrany přírody (IUCN), kterého je ČSOP řádným členem. Závěry této mise plně dávají za pravdu vědcům a nevládním organizacím a jednoznačně odmítají v národním parku kácení lesů takového rozsahu.

ČSOP v letošním roce velmi uvítal odhodlání ministra životního prostředí zastavit další kácení stromů v Národním parku Šumava na základě odborných argumentů a po vzoru ostatních evropských národních parků. Proto současné opětovné povolení a zahájení kácení stromů v parku považujeme ze strany Správy parku již za vědomé ignorování argumentů domácích i mezinárodních organizací.

V jádrových územích Národního parku Šumava se dodnes uchovaly zbytky unikátních pralesů a přirozených lesů, např. Trojmezenský prales, Modravské slatě či Smrčina, představující největší plochu horského smrkového lesa v České republice. Národní park Šumava patří k našemu nejcennějšímu přírodnímu a kulturnímu dědictví, je naší povinností jej chránit. Věříme, že ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek kácení stromů zastaví. Věříme také, že učiní kroky nezbytné k tomu, aby se tato situace již neopakovala.

Přírodě blízké způsoby hospodaření v lesích

Hospodářský les nemusí zákonitě znamenat bezohlednou těžbu a rozsáhlé paseky.

TEXT KAMIL BEZNOŠKA FOTO JAN ŘEZÁČ

seč se provádí v době, kdy nový porost ke svému dalšímu vývoji již nepotřebuje ochranu mateřského porostu.

Mezi sečí přípravnou a domýtnou uběhne i několik desítek let. Vzhledem k tomu a k převážně pasečnému hospodaření v letech ne příliš vzdálených se v současnosti většina porostů nachází především v prvních dvou fázích – ve stadiu sečí přípravných a semenných, čili ve fázích předcházejících vzniku následného porostu. Takže podrostní způsob se zatím výrazněji pozitivně projevil pouze na výměře holin. Od roku 1993 výměra holin u Lesů České republiky neustále klesá (výjimkou byl loňský rok, kdy v důsledku větrné kalamity z měsíce října došlo k nárůstu celkové výměry holin o 40 ha), takže dnes nepředstavuje ani jedno procento celkové porostní plochy obhospodařované LČR.

i porostní mikroklima – půda dostává větší přísun srážek a slunečního záření. Seč semenná se provádí v roce semenné úrody s cílem vytvořit co nejpříznivější podmínky pro vyklíčení semen a odrůstání nárostů. Po provedení tohoto zásahu je mateřský porost v dostatečné míře schopen semenáčky ochránit před extrémními výkyvy teploty, přímým slunečním zářením, vysoušivým větrem a bušením. Seč uvolňovací (označovaná též jako seč prosvětlovací) se provádí v době, kdy je nárost již odolnější vůči nepříznivějším klimatickým vlivům a ke svému dalšímu zdárnému vývoji potřebuje více slunečního světla. Neprovedení uvolňovací seče má za následek zhoršení zdravotního stavu nárostů, popřípadě i jejich odumírání. Domýtná

S nahou lesníků je pěstování druhově, prostorově a věkově diferencovaných lesních porostů, které lépe plní požadavek trvale udržitelného hospodaření, při kterém je les schopen plnit veškeré své funkce bez přerušení. To znamená, že se lesníci svou činností snaží modifikovat přírodní procesy a vytvářet co nejpříroznější podmínky pro druh obnovované dřeviny.

K dosažení tohoto cíle lesníci využívají především hospodářský způsob podrostní, dále pak násečný a ve vhodných podmínkách i přechod k výběrnému způsobu hospodaření.

Podrostní způsob hospodaření

Cílem podrostního způsobu hospodaření je vytvořit optimální podmínky především pro přirozenou obnovu dřevin, které ke svému zdárnému vývoji z počátku potřebují vlhčí a teplotně vyrovnanější prostředí. Rozdíl mezi maximálními a minimálními denními teplotami je na plochách krytých mateřským porostem podstatně nižší než na plochách otevřených. Dále na těchto plochách nedochází k tak razantnímu a intenzivnímu vysychání půdy jako na plochách lesními porosty nekrytých. Podrostní způsob hospodaření se skládá ze čtyř základních fází, a to ze seče přípravné, seče semenné, seče uvolňovací a seče domýtné.

Úkolem seče přípravné je odstranit z porostu nežádoucí druhy dřevin, stromy nemocné, geneticky a stanovištně nevhodné, aby nedošlo k jejich nežádoucí přirozené obnově. Rozvolněním zápoje mateřského porostu se mění

Podrostní hospodaření na Vysočině – pod ochranou starého porostu vyrůstá nová generace lesa.

Pestrá směs přirozeně se obnovujících dřevin je zárukou vysoké biodiverzity lesa.

Násečný způsob hospodaření

Hospodaření v lese bez vzniku holin nebude zřejmě nikdy zcela možné. Příčin je hned několik. Některé holiny vznikaly, vznikají a i nadále budou vznikat bez lidského přičinění (např. kvůli větrným kalamitám). Dále pak některé dřeviny (např. borovice, břízy) potřebují pro svou úspěšnou obnovu především plochy holé a bohaté na světlo.

V minulosti jim tyto pro ně příznivé podmínky vytvářely lesní požáry. V dnešní době je u nás vliv tohoto přírodního živlu z pochopitelných příčin potlačován a obnova holou sečí s ponecháním výstavek některých dřevin je v podstatě náhradou přirozeného vývoje. To dokazuje i podíl přirozené obnovy pod porostem a na holině. Ze 2471 ha přirozené obnovy v roce 2002 byla pouze necelá třetina (796 ha) pod porostem, zbývající dvě třetiny byly na holinách. Podíl přirozené obnovy má (s drobnými výjimkami v některých letech) stoupající trend a v loňském roce překročil podíl přirozené obnovy na celkové obnově lesa 25 %.

Hlavní těžební rozdíl mezi násečným a pasečným způsobem hospodaření je v šířce seče. Při pasečném způsobu

může být šířka holé seče až dvojnásobek průměrné výšky káceného porostu, zatímco při násečném nesmí být větší než průměrná výška tohoto porostu. Násečný způsob obnovy vytváří stejně příznivé světlostní podmínky pro obnovu světlomilných dřevin jako pasečný způsob, ale na rozdíl od něj je schopen zajistit pro následný porost dostatek semene a zároveň příznivější mikroklima. Z důvodu zajištění dostatku semene pro přirozenou obnovu bývají na obnovované ploše ponechávány tzv. výstavky, což jsou vybrané nejkvalitnější stromy původního porostu.

Výběrný způsob hospodaření

Výběrný způsob hospodaření je ve své podstatě založen na stejných principech jako podrostní způsob hospodaření. Rozdíl je pouze v poslední fázi. Ve výběrném lese nikdy nedojde k úplnému domýcení mateřského porostu. Převod lesa obhospodařovaného podrostně, nebo dokonce pasečně na les výběrný z časového hlediska výrazně převyšuje délku života jedné lidské generace. Proto se u nás nenajde výběrný les, ale pouze porosty v různě pokročilém stadiu převodu na les výběrný. ☒

Ohrožené druhy dřevin

Program se zabývá ochranou ohrožených druhů dřevin, autochtonních v České republice. Jedná se o celosvazový program, který spočívá v uplatňování aktivní ochrany druhů a jejich lokalit. Většina projektů se zabývá konkrétním druhem na jedné či několika lokalitách a je rozložena na více let. Granty jsou proto rozděleny do tří, resp. čtyřech etap:

a) **Mapování lokalit výskytu** – zjišťuje se při něm současný stav populace a její ohrožení. Na základě jeho výsledků je možné stanovit další postup při záchraně druhu.

b) **Záchrané pěstování** – slouží k posílení stávajících populací nebo k založení nových. Metody jsou různé a vycházejí především z ověřených postupů a praktických zkušeností jednotlivých realizátorů.

c) **Výsadby** – navazují na pěstování, vypěstované sazenice jsou vysazovány na předem vybraná místa.

d) **Klonový archiv** – v případě druhů, u kterých hrozí vyhubení, nebo v případě nezastavitelného zániku lokality jsou zde deponovány jednotlivé klony. Ty mohou být následně použity k návratu druhu do přírody. Hlavním smyslem archivu je zachování co největší genetické variability.

Na přípravě a realizaci projektů se kromě ČSOP podílí také celá řada dalších občanských sdružení zabývajících se ochranou přírody, pracovníci státní správy ochrany přírody a mnoho dobrovolníků. Výsledky jsou zaznamenávány v databázi ČSOP.

Program finančně podporuje Ministerstvo životního prostředí a Lesy České republiky, s. p.

Karel Kříž, odborný garant programu (tel.: 317 845 169, 777 800 458, e-mail: karel@csop.cz)

U Valašských Klobouk v CHKO Bílé Karpaty se připravuje záchrana stoletého jedlobukového lesa.

Pomozte zachránit bělokarpatský les!

Zachránit les před vykácením chce Pozemkový spolek KOSENKA pro přírodu, krajinu a památky Valašskokloboucka. Vybraná metoda záchrany je novinkou: pozemek má být vykoupen prostřednictvím veřejné sbírky.

Koupíme les

Les, zvaný podle nedaleké studánky Ščúrnicka, má přírodě blízké druhové složení (85% jedle bělokoré, buk lesní). Některé exempláře jedlí dosahují stáří 120 i více let. Kvůli podílu smrků v okolních porostech se však les nachází ve II. zóně CHKO. Nyní dosáhl mýtního věku, a proto lesní hospodářský plán na období 1996–2007 počítá s jeho postupným vykácením.

Proto členové KOSENKY navázali již dříve kontakt s vlastníkem pozemku a po čtyřech jednáních se obě strany dohodly na tom, že majitelka les prodá za zhruba polovinu odhadní ceny.

Otázky a odpovědi

Tato chvályhodná iniciativa však jistě může vyvolat řadu otázek, zda je vybraná metoda opravdu ta neúčinnější.

Otázkou může být, proč současný vlastník neochrání svůj les sám. Odpověď je jasná: v tom případě by přišel o všechny peníze, které by získal vykácením lesa.

A co říci, když se někdo ptá: „Nebylo by možné, aby Správa CHKO les „zdarma“ přičlenila ke stávající přírodní rezervaci anebo aby se pozemek dostal do programu Natura 2000?“ Předseda KOSENKY Miroslav Janík odpovídá na tyto

TEXT JAN W. JONGEPIER

FOTO MIROSLAV JANÍK

otázky spíše několika úvahami, než aby dal jednoduchou odpověď: „Pozemkové spolky chtějí chránit, ale chtějí také ukázat udržitelnější cestu rozvoje a spolupracovat s neustále se rozšiřujícím okruhem lidí, zejména vlastníků a veřejnosti. Nejde o konkurenci Správě CHKO. Já si myslím, že je třeba obohacovat formy

Místo pro přírodu

Český svaz ochránců přírody

Výkup jedlobukového karpatského lesa je součástí kampaně Místo pro přírodu. Přispět můžete na účet č. 9999922/0800. Chcete-li, aby byly Vaše peníze použity na výkup tohoto lesa, uveďte specifický symbol 103.

Současný stav konta Místo pro přírodu je 1 100 000,- Kč, z toho na výkup bělokarpatského lesa 460 000,- Kč. Další informace o kampani naleznete na internetových stránkách www.mistoproprirodu.cz a www.zachraniles.cz.

V rámci kampaně byl vykoupen již první cenný pozemek – mokřad Triangl na okraji Prahy. Článek o něm přineseme v příštím čísle KND.

ochrany a využívání přírody a krajiny, jako je tomu jinde ve světě. Rád bych za pár let srovnával účinek dobrovolně darovaných 650.000 korun s tím, co by za tuto částku udělala státní ochrana přírody. Sběrka přináší také důležitý sociální kapitál – ztotožnění dárců s programem záchrany lesa, s významem divočiny. A tento kapitál může být v budoucnu využit jako pozitivní vazba veřejnosti k programům ochrany přírody a krajiny.

Další plány

O tom, co bude s lesem dál, má KOSENKA po konzultaci s nezávislými odborníky i se Správou CHKO své jasné představy. Pozemek bude kromě některých

podpůrných opatření (nechat odrůstat zmlazující listnáče a jedle, chránit vybrané jedince nebo skupiny semenáčků) ponechán přirozenému vývoji k pralesu. Části se smrkem nebo břízou, ve kterých se zmlazuje jedle a další dřeviny, budou postupně uvolňovány a převedeny do režimu bez zásahů člověka.

Nezapomnělo se ani na osvětlu: uvažuje se o vybudování vyhlídky na blízké turistické stezce a o informování veřejnosti o lese a jeho ochraně prostřednictvím informačních tabulí. Pozemek bude také významným studijním místem pro výzkumné programy studentů a odborníků ze škol a akademických center, zaměřených na les a vztahy člověka k lesu.

A hlavně – výkup tohoto lesa považuje KOSENKA pouze za začátek. 4,2 ha, o kterých se v současné době jedná, je na les poměrně malá plocha. Cílem je postupně tuto plochu rozšířit, aby si les mohl žít skutečně svým vlastním životem. ☺

Matiční centrum na Krásné ožívá

TEXT ZDENKA RÁKOSOVÁ, KVĚTA MORÁVKOVÁ
FOTO KVĚTA MORÁVKOVÁ

Zase se jednou podařilo pět minut po dvanácté probudit k životu zanikající krásu naší historie.

Tentokrát v odlehleém koutu severních Čech – na Krásné pod Černostrudničním hřebenem, kousek od Železného Brodu.

Faust Jizerských hor

Dřevěná usedlost zvaná „Burg“, kostel a fara byly vybudovány v polovině 18. století a po morové epidemii 1772 doplněny sousoším Nejsvětější trojice. Obklopují ho staleté kaštiny a dávají místu rozměr klidu a míru. Toto nádherné podkrkonošské místo bývalo působištěm „Fausta Jizerských hor“ – doktora Kittla.

Dílo záchrany začali členové ZO ČSOP Armillaria společně se starostou obce panem Hübelem a s několika místními nadšenci, kteří nechtěli nechat rozprodat a zmizet historii tohoto cenného střediska tradic lékařství pod Jizerskými horami. V Železném Brodě iniciovali

i vznik místního spolku – Matice děkanství železnobrodského. Podařilo se tak soustředit síly několika organizací k dalšímu využití celého historického areálu. Místní obyvatelé už ani nedoufali, že se jejich „Kittlovsko“ podaří udržet a oživit. Už nedoufali, že se zase stane střediskem poučení, duchovního soustředění, vzdělávání i zábavy.

Vydařená pouť

Buzení spící krásy začalo poutí sv. Josefa, patrona rodiny (a zdejšího kostela). Konala se 1. května 2003 společným úsilím ZO ČSOP, Matice děkanství Železnobrodského a Obecního úřadu v Pěčíně. Den byl slunečný, ale dopolední vítr ještě studený, a tak se moc dlouho na prostranství před farou pod kaštiny sedět nedalo. Muselo se co chvíli odbíhat do vyhřáté fary, kde kromě vynikajícího kysela voněl čaj a stěny zdobila výstavka o činnosti Matice, ZO ČSOP a pozemkového spolku Mokřady a louky Liberecka.

Dopoledne se slavnostně vyzdobený kostel otevřel pro milovníky klasické hudby. Starým chrámem zněla krásná hudba Bacha, Bartoka, Tellemanna,

Benetta... A komu bylo v kostele chladno nebo byl ještě moc malý na dlouhé sezení, ten si mohl na sluníčku vyrábět papírové motýlky, popovídat si o místní ochraně přírody či navštívit stánky s rukodělnými výrobky jak do pusy (staré české mlsky), tak i pro potěšení (pletené zboží, kožené ozdůbky)... Po obědě vystupovaly přímo před farou děti z místní školy v malém pořadu písni-

Blíže informace

o lokalitě, zde pořádaných akcích i možnostech pomoci poskytně ZO ČSOP Armillaria Liberec – tel.: 482 725 276, e-mail: kmoravkova@volny.cz

ček. Poslechl si je i pan biskup Koukl, který přijel celebrovat slavností mši a vysvětil opravenou studánku s léčivou vodou.

Moc se osvědčil objednaný autobus ze Železného Brodu, který posbíral na svých zastávkách všechny ty, kteří by sami pro svůj vyšší věk nedošli.

Nashledanou na Krásné

Poutí to však neskončilo, poutí to teprve začalo. Fara je už obydlená – má svého poustevníka Ignáce, který krásně udržuje její okolí.

Bude i další pokračování poutí na Krásné – 1. května 2004. Je to první máj – čas lásky a tajemných kouzel přírody. Možná přiletí na svém koni a v dlouhém kabátě i lidumil doktor Kittl se zázračnými mastičkami. A možná přijede zazpívat i jeho praneteř Ema Destinová a možná... co by ne? ☺

Horní Vsacko

Horní část údolí Vsetínské Bečvy – tzv. Horní Vsacko – patří k nejzapadlejším, ale také k nejkrásnějším koutům naší republiky.

TEXT ROMAN BARTÁK

Z výstavy „Velké Karlovice – lidé a krajina“ v Karlovském muzeu

řovali v pole a louky. Okolo roku 1870 došlo k první vlně zalesňování zemědělských pozemků, v roce 1896 pak byla realizována regulace řeky Bečvy. Pro 20. století bylo podstatné vybudování železniční tratě ze Vsetína v roce 1908, což mělo za následek zvýšení hospodářského rozvoje, především odbytu dřeva. V tomto období dochází také k dalšímu zalesňování, které pokračovalo po II. světové válce. Po roce 1948 byla zakládána zemědělská družstva, což přineslo na jedné straně rozorávání mezí,

na straně druhé ponechání ladem těžko přístupných pozemků, které pozvolna zarůstaly.

Přírodní bohatství

Valašská krajina, to jsou navzdory krásným loukám a pastvinám především lesy. Ty zaujmají okolo dvou třetin plochy a pokrývají většinu území obou pohoří.

Lužní lesy s olší lepkavou, olší šedou, vrbou křehkou, vrbou nachovou a dalšími dřevinami byly v nivě řeky Bečvy takřka stoprocentně přeměněny na sídla, pole a louky, takže se zbytky luhů se můžeme setkat jen podél menších přítoků.

Přílehlé kopce dnes pokrývají především nepůvodní smrčiny. Přesto je zde však přirozených jedlobukových lesů poměrně dost, a co se týče zastoupení jedle, patří k nejvýznamnějším v rámci celé republiky. Nejcennější porosty, které mají někdy až pralesovitý charakter, jsou chráněny v maloplošných chráněných územích PR Kutaný, PP Brodská, Smradlavá, Skálí a především NPR Razula a Velký Javorník.

Významné stromy však můžeme nalézt i mimo les. Nejčastěji jsou to věkovité lípy, jasany a kleny, někde se zachovaly i jilmly, a dokonce tisý.

Pozoruhodný je také bohatý výskyt krajových odrůd ovocných dřevin, včetně typicky valašských, jako například jabloně jadernička a dvorjanky, hrušně ovesnice a žlutaňa, slivoně bílá a valašská trnečka.

Louky a pastviny, které dodávají zdejší krajině typický valašský ráz, jsou také útočištěm mnoha významných druhů rostlin. Kromě více než desítky druhů orchidejí je zajímavý např. výskyt chrpy měkké, mečíku střecholitého, orlíčku planého, vachty trojlísté a pcháče bělohavého. Za vidění rozhodně stojí PR Gálovské lúky a navrhovaná maloplošná chráněná území Losový a Uherská.

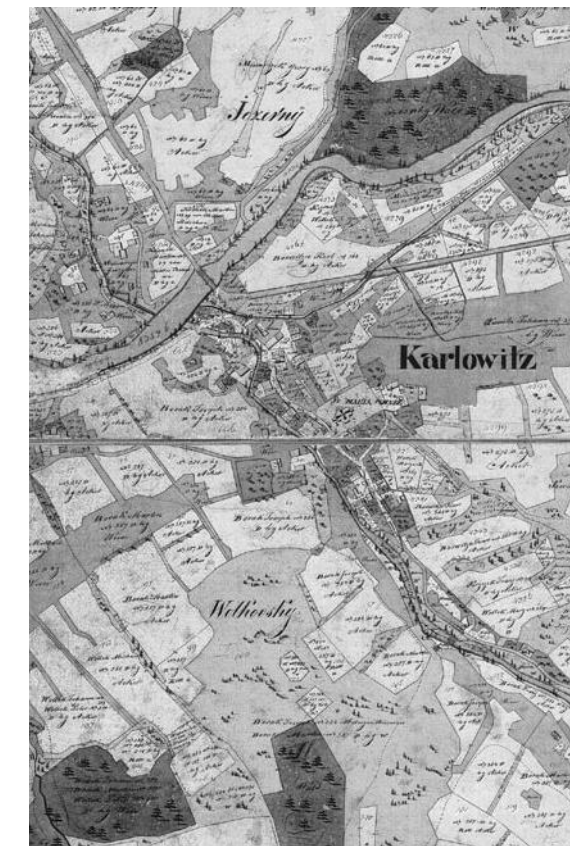
Kromě zajímavých druhů rostlin hostí zdejší krajina také mnohé pozoruhodné druhy živočichů. Z bezobratlých je to např. plž modranka karpatská, jasoň dymnivkový, modrásek černosvrtný a čmelák drobný. Z obratlovců čolek karpatský, strnád luční, pěnice vlašská, strakapoud bělohřbetý a také velké šelmy – rys ostrovid a medvěd hnědý.

Zdejší výjimečné přírodní dědictví je od roku 1973 chráněno v rámci CHKO Beskydy. Ve spolupráci se Správou CHKO se v této oblasti péči o významné přírodní hodnoty věnuje hned několik základních organizací ČSOP a dalších subjektů. Především provádějí přírodovědné výzkumy a management cenných lokalit.

Zajímavé projekty

Kromě zmiňovaných aktivit byly v loňském a letošním roce realizovány dva rozsáhlejší projekty, řešené základní organizací ČSOP Salamandr ve spolupráci se Společností pro přírodu a krajinu Actaea a SCHKO Beskydy.

Prvním tématem byla interpretace místního dědictví a propagace soustavy Natura 2000 ve Velkých Karlovicích, podporovaná finančně Nadací Partnerství a Britským ministerstvem pro mezinárodní rozvoj. Jednotlivé dílčí projekty byly realizovány ve spolupráci s obcí Velké Karlovice, Karlovským muzeem, občany Velkých Karlovic a odborníky z dalších institucí. Tématicky se dotýkaly podpory salašnictví a propagace ochrany přírody. Hlavním výstupem byla výstava „Velké Karlovice – lidé a krajina“ (o ní více v minulém čísle KND). Část výstavy je dnes součástí stálé expozice Karlovského muzea. Jiným výstupem byla fotosoutěž „Valašská kra-

Jak vypadala krajina v minulosti, se můžeme podívat na starých mapách (okolí Karlovic v pol. 19. stol.).

jina“, která se stala tradicí a letos proběhl již její druhý ročník.

Druhý projekt vznikl v rámci programu Phare CBC pod názvem „Javornický hřeben – naše společné přírodní a kulturní dědictví“. Ten měl přeshraniční dosah, dotýkal se sedmi obcí na slovenské straně a osmi na české, a kromě odborníků z různých českých i slovenských institucí na něm spolupracovala Správa CHKO Kysuce a občanské sdružení Drosera se sídlem v Žilině. S cílem nastartování spolupráce, zaměřené na záchranu jedinečného přírodního a kulturního bohatství Javorníků, bylo uskutečněno několik setkání zástupců obcí, občanů a dalších zainteresovaných. Byly také vytvořeny webové stránky www.valasskakrajina.cz, publikace a CD-ROM Javornický hřeben/Javornický hřebeň.

Závěrem nezbyvá, než Vás všechny pozvat do tohoto krásného kouta naší republiky. Přivítává valašská krajina, pestré louky a pastviny se stády ovcí i hluboké lesy a pralesy spolu s pestrými možnostmi sportovního vyžití jistě stojí za vidění. ☺

Na severozápadě jsou hranicí bezmála tisícimetrové vrcholy Vsetínských vrchů, na jihovýchodě už tisíc nadmořských metrů přesahující nejvyšší kopce hřebene Javorníků. Uprostřed se vine údolí Bečvy, spojující vesnice a městečka s malebnými názvy – Velké Karlovice, Karolinka, Nový Hrozenkov, Halenkov a Huslenky.

Půl tisíciletí historie

Jména obcí se vůbec jaksi hodí ke zdejší malebné krajině. Mají často jména po lidech, ačkoli je to někdy v současných názvech již k nepoznání. A tak Karlovice jsou pojmenovány po Karlovi Jindřichovi ze Žerotína, zakladateli osady, Karolinka byla dříve Karolininou hutí, ale i Hrozenkov býval dříve podle jména manželky majitele panství Rozinkovem a Halenkov se dříve jmenoval Helenovi-

ce. A Huslenky, ty vůbec nemají původ svého jména v houslích, ale v husách, podle kterých se toto boční údolí dřív nazývalo Huslná.

Zatímco jiné krajiny naší republiky počítají svou historii na tisíce let, krajina této části Valaška si vystačí se staletími. V současnosti přivítává krajinná mozaika hlubokých lesů, pastvin a luk, samot, polosamot a intenzivně osídleného a obhospodařovaného údolí Bečvy byla až do první poloviny 14. století těžko proniknutelným pralesem. Tato země nikoho tvořila nejednoznačnou hranici mezi Českým a Uherským královstvím a ještě do konce 15. století byla využívána jen lovci zvěře, rybáři, včelaři sbírajícími med lesních včel a lidmi hledajícími vhodné dřevo na nářadí a nádoby.

Teprve v první polovině 16. století poddaní kolonizovali do té doby málo využívané lesní porosty. V druhé polovině 16. století a počátkem 17. století ještě více vzrůstal tlak na horské oblasti a také celé 18. století bylo charakteristické úbytkem lesa, který byl později ještě urychlen vznikem skláren. V polovině 19. století les zaujímal pouze okolo 20 % plochy. V té době se v lesích hospodařilo bez hospodářských plánů, s využitím německých hospodářských směrů – hološné hospodaření, upřednostňování smrku zvané „mánie smrková“.

V padesátých letech 19. stol. byly prodávány tzv. javořiny (pastviny s menšími lesíky ve vyšších nadmořských výškách), které noví majitelé přemě-

Čolek karpatský

FOTO: MIROSLAV DVORSKÝ

Bližší informace

o projektech stejně jako o krásách a zajímavostech Karlovicka rádi podají členové ZO ČSOP Salamandr – tel.: 777 979 800, e-mail: bartak.roman@tiscali.cz. Na těchto kontaktech také lze objednat výše zmiňovaný CD-ROM i několik zajímavých tiskovin v rámci projektů vydaných (viz minulé číslo KND – „ČSOP vydal ...“).

FOTO: MIROSLAV DVORSKÝ

Původní lidové stavitelství na Valašsku

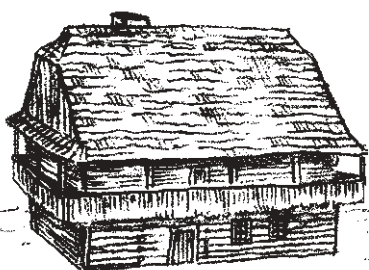
Masiv nejzápadnějších výběžků Karpat, vyplňující severovýchod Moravy, má své neopakovatelné kouzlo nejen díky přírodním krásám a pozoruhodnostem, ale rovněž vzhledem k proslulé a velmi osobité lidové kultuře národopisného regionu Valašska.

Valaši

Pojem Valach souhrnně označuje příslušníky vlny valašských kolonistů, kteří především v průběhu 16. století osídlili severovýchod Moravy. Valaši byli takto nazýváni podle historické země, tvořící jádro dnešního Rumunska, odkud část migrujících kolonistů pocházela. Kromě nich se tento kolonizační proud, postupující od 14. století karpatským obloukem na severozápad, skládal z řady dalších národností a etnických skupin, sídlících v přílehlém prostoru, a byl tedy po stránce etnické značně nejednotný.

Avšak vzhledem k převažujícímu pasteveckému způsobu hospodaření

Typické stavby Valašska – obytný dům a fojtství

Přinášíme Vám první část seri o lidové architektuře a jejím vztahu ke krajině v různých regionech České republiky.

TEXT FOTO A ILUSTRACE
PAVEL BUREŠ

a tomu přizpůsobenému životu si Valaši vytvořili společnou svěbytnou kulturu, kterou s sebou přinášeli a jež výrazně ovlivnila i kulturu jimi osídlených území. Neznamená to ovšem, že původní domácí obyvatelstvo neznalo chov ovcí, který Valaši provozovali, novinkou však byl specifický způsob tzv. *salašnictví*, podobný alpskému, skandinávskému nebo balkánskému chovu dobytka. Jeho základem a hlavní odlišností je celoletní, zhruba pětiměsíční, pastva v horských polohách na salaších, kde se zároveň přímo zpracovávalo nadojené mléko na sýry a jiné mléčné výrobky, a téměř neustálé putování stád za potravou mezi horskými stráněmi a údolím. Salaš tvořil dřevěný přístřešek s otevřeným ohništěm, zvaný koliba, jenž sloužil jednak jako výrobní sýrů a jednak k nocování bačí a ostatních pastevců. Poblíž byl umístěn ještě tzv. košár, ohrada na noční uzavírání ovcí. Obě jmenované hospodářské stavby byly jednoduché a lehké dřevěné konstrukce, aby mohly být snadno přemísťovány spolu s ovce na nové pastviny.

Valašští pastevcí se se svými stády začali usazovat na panstvích zdejších feudálů, kteří jim za naturální daň (ovce, sýr) pronajímali horská neobydlená teritoria. Na druhé straně jim ale přiznávali určitá privilegia a výhody, což je též odlišovalo od původního slovanského obyvatelstva, osidlujícího od 13. století převážně nižší polohy a široká údolí, jež

se živilo na rozdíl od Valachů hospodařením na půdě. V dalších stoletích docházelo sice k postupnému splyvání obou těchto skupin obyvatel, ale výrazné stopy valašské kultury se v různých podobách, včetně svérázného charakteru zdejších lidí, dochovaly podnes.

Pasekářské usedlosti

Tak, jak se etnický a kulturně odlišovalo domácí a valašské obyvatelstvo, byl různý i charakter jejich sídel. Na rozdíl od údolí, kde se setkáváme s kompaktnějšími a sevřenějšími vesnicemi s řadovou nebo řetězovou zástavbou, je forma osídlení náhorních planin a strání zcela jiná. Je přizpůsobena extenzivnímu salašnictví a pastevectví, vhodnému právě pro podmínky Beskyd a okolních pohoří. Po horských svazích *rozptýlená hospodářství, tvořená shluky staveb (dvorci)*, jsou umístěna zhruba uprostřed obhospodařovaných pastvin, luk a políček a dodávají zdejší krajině typický malebný charakter, dosti odlišný od jiných horských oblastí u nás.

Pasekářské dvorcové usedlosti se skládaly z většího či menšího počtu volně stojících obytných a hospodářských budov, jejichž obyvatelé byli díky dlouhodobému přetrvávání starobylých tradic často rodově spřízněni (někde se tyto příbuzenské vazby dochovaly podnes – jmenujme například tzv. rodový shluk Országů v Karolince-Ratkově). Základním prvkem takové usedlosti byl obytný

dům s menším chlévem. Dalšími stavbami byly stodola, drobné chlívký, kolna, do svahu zapuštěný sklep s patrovou komorou s pavláčkou, často také rumpálová studna, sušárna ovoce nebo studánka s haltýřem (přístřešek na uchování potravin v tekoucí vodě). Všechny budovy byly postaveny ze dřeva, nejdostupnějšího a nejnázem opracovatelného materiálu, pouze na podezdívky a sklep pod komorou byl použit lomový kámen.

Obytný dům si ve srovnání s ostatními oblastmi naší země poměrně dlouho (až do konce 19. století) zachoval velmi archaické stavební formy. Bylo to přízemní stavení, skládající se ze dvou prostorů – jizby a síně, k níž se teprve v pozdějším období přiřazovala komora a někdy i chlév. Dům byl vybaven chlebovou pecí s otevřeným ohništěm, stojící v rohu jizby při vstupu ze síně. V mladší a pokročilejší vývojové fázi se topeniště s otevřeným ohněm přeneslo do zadní přepažené části síně, zvané černá kuchyně, a jizba se změnila na světlou světnici. Rovněž vnější vzhled valašského domu je na první pohled odlišný od ostatní roubené lidové architektury u nás. Před drsným horským podnebím chránil jeho obyvatele výrazný přesah střechy, vytvářející na štítové straně mohutné podlomení. Většinou jednoduše bedněný štít je zakončen ve vrcholu polokruželovitým kabřincem, jehož podhled se záklopovými prky je jakýmsi rodným listem chalupy (najde-

Pasekářská usedlost (Velké Karlovice – Podřatě)

me tu například iniciály stavebníka, datum stavby, požehnání i jiné půvabně dekorativně provedené nápisy).

Ke specifickým usedlostem Valašska patřila *fojtství*, obydlí fojtů (obdoba rychtářů v Čechách), obvykle zakladatelů obcí a jejich představitelů před vrchností. Vzhledem ke svému výjimečnému společenskému postavení si stavěli velké patrové domy s pavlačemi s právním šenkem, obklopené rozsáhlým hospodářským zázemím (dodnes zachovalé a asi nejznámější jsou fojtství ve Velkých Karlovicích-Bzové a v Jasenné).

Při popisu lidové architektury Beskyd nelze samozřejmě vynechat *dřevěné sakrální stavby – kostely a kaple* – které jsou mistrovskými díly valašských lidových umělců – řemeslníků a připomínají nám duchovní rozměr osobité valašské kultury. Z kdysi početné skupiny těchto klenotů lidového stavitelství se však dochovalo již jen pouhé torzo – jmenujme například kostely ve Velkých Karlovicích, v Gutech, na Grůni, ve Velké Lhotě, poutní kostel na Prašivé nebo kaple v Čeladné, Hlavatě, Podřatě a Léskovém.

Proměny krajiny

Hornaté území Valašska zůstávalo dlouho stranou civilizačních procesů a udržovalo si prastaré kulturní tradice, včetně stavebních archaismů. O to rychlejší a spontánnější pak byla proměna zdejší společnosti během 20. století, jež se vnějškově nejvýrazněji odrazila právě v novodobých stavebních projevech, kte-

ré jsou zpravidla urbanisticky i architektonicky nevalné úrovně a krajinu nijak neobohacují. Následkem ekonomických a sociálních změn přestaly původní lidové stavby Valachů postupně vyhovovat soudobým nárokům a dnes tvoří již jen nevelkou součást venkovské zástavby. Řada z nich je využívána k rekreaci, některé stále slouží k trvalému bydlení. Nejcennější jsou chráněny jako kulturní památky a několik zachovalých souborů původních staveb je prohlášeno (Velké Karlovice-Podřatě, Komorní Lhotka) nebo navrženo (Lužná, Ústí, Zdechov, Huslenky-Kýchová) na památkové zóny.

Při vnímání a posuzování lidového stavitelství Valašska (a nejen jeho) si musíme v první řadě uvědomit, že prioritou stavebníků bylo zajistit si obydlí a obživu. Vycházeli přitom z podmínek, které

Rožnov pod Radhoštěm

Chceme-li se blíže na jednom místě seznámit s valašskou architekturou, navštivte Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, které je naším nejrozsáhlejším a nejznámějším muzeem tohoto typu. Jeho cílem je vědecká rekonstrukce prostředí valašského venkova a podhorského města v 19. století. Ve svých třech částech – městečku, mlýnské dolině a dědině – představuje řadu unikátních expozičně vybavených staveb včetně modelového přírodního rámcu.

měli k dispozici – geografická poloha, přírodní prostředí, sociálně ekonomické postavení, kulturní tradice, etnické zvláštnosti. Toto vše ovlivňovalo jejich život a utvářelo i charakter sídel a obydlí, která si budovali. Právě v nich je vepsáno výrazné svědectví o naší minulosti, jehož bychom si měli vážít a čerpat z něj poučení pro současnost.

Po staletí vytvářeli lidé svou práci dnešní podobu kulturní krajiny hor severovýchodní Moravy, o níž mluvíme jako o esteticky vyvážené jednotě přírodních prvků a lidských sídel. Poselstvím tohoto již silně ochuzeného dědictví by měl být apel, abychom se ho snažili tvůrčím způsobem využívat a nově vznikající hodnoty přizpůsobovali, ovšem bez sentimentálních anachronismů, původním tradicím. ☒

Lesy, řeky, ovzduší se kdysi zdály tak ohromné, že nikoho nenapadlo, že by mohlo dojít k jejich celkové proměně. Ale stalo se. Tvář Země se v obydlených oblastech oproti původnímu stavu zcela změnila, někde do půvabné kulturní krajiny, jinde do podoby zobecněného smetiště. I vzduch je dnes jiný, i když to třeba není vidět a cítit je to jen málo: kvůli změněnému složení atmosféra výrazně více tepelně izoluje. Jiná změna ovzduší naopak velmi dobře vidět je. Vzduch je i v noci stále plný světla.

Některé škodliviny v ovzduší dlouho nevydrží a do vzdálených míst se většinou nedostanou. Podobně se chová i světlo, uměle přidávané do prostředí – od svého zdroje se šíří nejdále pár set kilometrů. Existují proto dosud oblasti s čistým nočním prostředím. V Evropě je už ale nenajdeme.

Ztratily se hvězdy!

Poprvé nás na fakt, že vinou elektrického osvětlení o cosi přicházíme, upozornili astronomové už na začátku dvacátého století. Od té doby se z noční oblohy ztratily detaily (tmavé mlhoviny) v Mléčné dráze, pak i Mléčná dráha vůbec, z Malého vozu zbyly jen tři krajní hvězdy a v nejhůře postižených oblastech zmizela i Polárka a Velký vůz. Pravda, tucet nejjasnějších hvězd včetně planet lze zahlédnout i z města, ale všimnou si jich většinou jen ti, kteří je v záplavě oslnivých lamp pracně hledají. Děti, ale i dospělí se dnes ptají, jestli se dá nějaká planeta vidět i bez dalekohledu. Zvláštní otázka, vždyť planety byly pro stovky generací bohyně a bohové, svým klidným svitem vládoucí nočnímu světu. Dnes lze ve velkoměstech přehlédnout i měsíc – Lunu čili Seléné.

Hrstka astronomů, kteří se začali koncem osmdesátých let starat o nápravu, navrhla prosté, ale velmi účinné řešení: nepřipustit, aby lampy svítily do dále, do ovzduší. Lampy splňující tyto podmínky sice vždycky existovaly, jen málokde ale převažovaly. U nás je potkáte většinou jen nad železnicemi, pokud ještě nebyly nahrazeny za přesný opak – šílené osvětlovací věže, které se staly nočními dominantami Prahy, Brna a vůbec většiny obcí s nádražími.

Během stmívání se dnes skutečná krajina ztrácí. Jak ta nebeská nad námi, tak ta kolem nás či pod námi, hledíme-li z vyvýšeného místa. Nápadnými se stanou jen lampy. Krajinný ráz je ten tam, pokud jím nemyslíme poměr počtu oslnivých bodů modrozelenavých (starých rtuťových výbojek), oranžových (novějších sodíkových) a bílých (škodlivá móda výbojek halogenidových) či jejich rok od roku se měnící „suhvězdy“.

Vzpomeňme na Ladovy večerní vesnické idyly. Jediná pozemská světélka byla okna světnic, kde lidé ještě neulehli k spánku, nebo podzimní ohníčky. Se stmíváním dostala krajina zvláštní lidský a útulný nádech.

Tahle změna krajiny je úplně zbytečná. Lampy z dálky, natož shora v noci vidět být nemají a nemusejí. Nejen proto, že zničí půvab krajiny a že je to velké plýtvání, ale i z toho důvodu, že valná většina škodlivých důsledků osvětlování je způsobena právě svícením do dále, šikmo dolů nebo šikmo nahoru.

Škodlivé světlo

Většina organismů je zcela závislá na tmě – až po setmění při minimálním nebezpečí se stanou aktivními, den tráví v úkrytu. Už nejsvětější noci kolem úplňku jim nesvědčí. Pro takové organismy je problémem, že tma je dnes jen v hustém lese nebo hodně daleko od sídel.

Zachraňme noc!

Zhoršování řady složek prostředí se podařilo zastavit, ba dokonce nastoupil trend opačný. Noční prostředí ale všude mizí dál.

TEXT A FOTO JAN HOLLAN

Město se v noci mění ve shluk nejrůznějších světél, ovlivňujících negativně noční prostředí v širokém okolí.

Pozoruhodně citlivé jsou mnohé rostliny, které svůj růst řídí nejen dle teploty, ale také dle trvání, množství a barvy světla. K nejcitlivějším patří např. platany, pro ty představuje umělé světlo mylný signál zejména na podzim, kdy se přírodní den krátí.

Nejhorší vliv má přímá viditelnost silných lamp z dálky a z výšky. Ta mate tažné ptáky, zejména je-li zataženo a není možná orientace podle hvězd (ptáci, hlavně malé druhy, táhnou převážně v noci). Stále hojnější a silnější pozemská světla velmi pravděpodobně značně snižují počet ptáků, kteří migraci úspěšně dokončí. Ještě fatálnější jsou lampy pro noční hmyz (existuje i tažný hmyz, např. některé druhy motýlů). Mnohé populace jsou vinou přímo viditelných lamp ve městech sniženy přibližně na desetinu, jiné již vymizely. Počty jedinců, které za jednu noc chytí entomologové do světelné pasti, se za posledních padesát let snížily snad až o dva řády, druhové bohatství takových úlovků kleslo o řád. Jediná lampa může vychytat jepice z celého jednoho kilometru potoka, což má neblahé důsledky např. pro pstruhy. A stačí přitom tak málo – aby nebyla ze vzdálenosti sta metrů už vidět.

Ptáci se zraňují a zabíjejí na osvětlených konstrukcích a budovách, stejně jako v osvětlených oknech. Z neznámých důvodů se jim nevyhýbají, ale naopak jsou jimi přitahováni. Do temného mrakodrapu či věže jich narazí alespoň desetkrát méně.

Z hlediska ochrany přírody je naléhavé omezit svícení jen na nezbytné případy a nezbytnou intenzitu. Svítit jinam, než je nutné, především do dále a do nebe – se nemá.

Z mnoha příkladů, kde všude světlo škodí, zmíním ten, o kterém jsem četl teď v září. Populace želv nejsou svícením ohroženy jen na Floridě, ale také na řeckém ostrově Zakynthos – místo do moře zamíří vylíhnuté želvičky za světlem diskoték...

Jak vážná je situace u nás, zatím nikdo nezjišťoval, výzkum začíná až tento podzim (autor je jeho koordinátorem a zve vás k účasti). Že je decimován hmyz, je samozřejmé, ostatně si někdy prohlédněte obsah bachratého břicha některé staré pouliční lampy – ta špína na dně, to bývá skoro samý noční hmyz. Autor formuloval domněnku, že nedostatek tmy může být příčinou úbytku vrbců ve většině měst Evropy (prodlužuje se jejich doba bdění a rostou tak nároky na potravní zdroje, které nemusejí být k dispozici). Pro její ověření je nutné porovnat cirkadiální chování vrbců v oblastech „věčného dne“ a v oblastech s alespoň přibližnou nocí.

Minimum, které by si příroda zasloužila hned, je přestat svítit alespoň do nejzávažnějších lokalit.

A co lidé?

Lidé mají ze tmy většinou strach, tmu si spojují se zločinem, v dřívějších dobách (vlastně dosud) i s přízraky, duchy, upíry. Ale kriminalita na tom, kdy se stmívá a zase rozednívá, vůbec nezávisí. Leckde se svítí pod záminkou, aby se tam nekradlo a nepřepadalo. Ono to ale nepomáhá, právě naopak. Nejnovější studie ukazují, že růst kriminality je zčásti způsoben právě růstem rozsahu a intenzity osvětlování. Bezpečněji je tam, kde se nesvítí vůbec nebo jen málo, bez ohledu na to, že se lidé cítí bezpečněji tam, kde je světla hodně. Navíc, tma doopravdy není černá, kdo se rozkouká, mimo les vidí i v neosvětlené přírodě poměrně dobře.

Nedostatek tmy samozřejmě škodí i člověku. Stále více lidí trpí poruchami spánku. Kupodivu se laboratoře, které tyto poruchy

„Historické“ lampy na Špilberku svítí do stran, čímž noční prostředí silně devastují.

zkoumají, zatím nezabývaly tím, jestli jim nevádí světlo. Tma jako předpoklad pro spánek se dosud bere jako samozřejmost. Jenže tou už dávno není a stále více být přestává. Lidé se budí už svitem Měsíce, kterého je více než půlka. Z lamp ale do oken dopadá vodorovně nebo nahoru běžně desetkrát i stokrát více světla. Zbytečně, jen jejich nedbalou konstrukcí nebo instalací.

Světlo ruší normální tvorbu hormonu melatoninu, který chrání tělo proti nádorům. Bezpečné osvětlení, jehož intenzita už v tomto ohledu nevádí, neznáme. Lze ale odhadnout, že nebude stokrát vyšší než měsíční. Výskyt řady typů nádorů v bohatých zemích několikrát převyšuje jejich výskyt v zemích chudých. Nedostatek tmy na tom má pravděpodobně významný podíl.

Je zkrátka velmi vhodné se svícení rovnou do oken vyhnout. A světlo, které přichází z osvětlené ulice, omezit tím, že se po desáté večer bude svítit mnohem slaběji – dnešní technika to dobře umožňuje.

Dalším problémem je oslňování. Splňuje-li lampa požadavek, že vodorovně, tím spíše šikmo nahoru, nesvítí vůbec, je oslňování ve většině případů velmi malé. Kontrola je prostá –

z neprůsvitného horního krytu lampy nesmí dole přečnívat žádná průhledná část, která by mohla světlo odrážet či rozptylovat do boku.

Kouzlo noční krajiny

Částečným lékem proti strachu ze tmy může být, když si člověk všimne, jak krásné věci mu bez ní unikají. Kromě kdysi běžného hvězdného nebe je to třeba polární záře. Alespoň šest dosti jasných jich bylo v uplynulých letech u nás vidět, k tomu řada slabších, jedna byla opravdu velkolepá (6. dubna 2000). Ale ani té si lidé pod desítkami jasných lamp nemohli všimnout. Kdo velkou polární září zažil, dá mi za pravdu, že je to jedna z nejúchvatnějších věcí vůbec. Když takové divadlo příroda vzácně nabídne i u nás, daleko od magnetického pólu (ten leží v Kanadě), je škoda o ně přijít.

Jiným, kdysi běžným úkazem, jsou světlušky. Zejména děti jsou jimi fascinovány. Světlušky se ale nejsou schopny rozmnožovat v prostředí, kde se prostě v noci nenajdou. A pokud není velká tma, nejsou schopny úžasného kolektivního představení, kdy se jich tisíce synchronizovaně rozsvěcují a zhasínají. Takový jev jsem viděl z výšky i zblízka v roce 1977 v údolí Korany pod chorvatským městem Slunj. Přál bych takový zážitek každému.

Jeden úkaz u nás vidět nemůžeme – světla moře. Za temné, bezměsíčné noci lze pozorovat záblesky planktonu. Hrábne-li člověk do vody, prýští mu mezi prsty desítky světýlek, pohne-li kotevním řetězem, proběhne světelná vlna až ke dnu a osvětlí kotvu. Plavec či potápěč pozorovaný z mola či z lodi se promění v přízračnou bytost, jejíž obrysy prozrazují tisíce záblesků. K moři jezdí spousty lidí, ale tohoto krásného, všudypřítomného jevu si všimne málo z nich. Už jedna lampa sto metrů vzdálená vše pokazí. A ta je dnes na obydleném pobřeží téměř vždy... Krása nočního moře je natolik zapomenutá, že místo aby se turistické kanceláře předháněly ve zdůrazňování, že jejich zájezd bude mít k dispozici týden bezměsíčných večerů, které promění svět v říši divů, jež nelze vyfotit (lidský zrak je mnohem citlivější než kamera), posílají lidi do věčného světla bez kouzel.

Osvětlení Husovy ulice v Brně je naopak příkladem hodným následování – lampy svítí výhradně dolů.

Jak získat noc zpět

Stmívání a přírodní noc svět kolem nás proměňují k nepoznání. Všední krajina se stane záhadnou, tajemnou, naplňuje nás bázní. Najednou nejsme pány světa, ale jen drobtem na dně vesmíru. To je pocit, který potřebujeme, už proto, abychom zapomněli na tíživé starosti o spousty věcí ve dne tak strašně důležitých. Tma je zdravější než alkohol a drogy.

Spoustu zničených tváří přírody nemůžeme vrátit zpět, nemáme kouzelný proutek. Tmu ale alespoň někdy a někde vrátit můžeme a měli bychom. Vynikající zkušenost z nápravy nočního prostředí během jediného roku mají v městech Ketchum a Hailey v Idahu. Obecní vyhlášky nařídily výměnu všech znečišťujících lamp za správné, to se skutečně povedlo a město se stalo v noci mnohem příjemnější. Ketchum je lyžařské centrum, lákající nyní návštěvníky i na zážitek z noční horské přírody, která je k dispozici hned za humny...

Vyměnit všechny lampy není levné, i když se to brzy vyplatí (lze totiž snížit výrazně jejich příkon). Na celém českém území to bude trvat několik desetiletí, jak budou staré lampy dosluhovat. Mnohem rychleji však lze do rozvodných skříní nainstalovat techniku, která lampy pozdě večer ztlumí. Tak lze ušetřit polovinu elektřiny a docílit naráz podstatně zdravějšího prostředí. V Brně tuto změnu už uskutečnili na všech výpadečkách (tam je návratnost vložených nákladů nejrychlejší), postupně se tlumení světel bude týkat i obytných čtvrtí.

Mnohé obce, nejen vesnice, ale i malá města, světla pozdě v noci vypínají. To je velmi prozíravé. I když jejich pohnutkou bývá šetřit peníze, daleko důležitější je, že se tak šetří zdraví občanů i celého prostředí obce. Velká města, kde je provoz po celou noc, by měla světla alespoň někde také vypínat (však tam žádná velká tma nebude), jinde by je měla ztlumit třeba na desetinu večerní úrovně. Dnešní technika to bez problémů umožňuje. Město ušetří a jeho obyvatelé budou bezpečnější.

Co můžeme dělat sami

Začněme si všimnout svého nočního okolí. Pokud nám svítí lampa do okna a vlastně nás to dávno šve, požádejme obec, ať to napraví. Nemá peníze? No dobře, možná nám náprava té nejhorší lampy stojí za nějakou tu stovku. V bavorském Augsburgu to dělá odbor životního prostředí tak, že do průhledných (časem už jen průsvitných...) krytů starých špatných lamp lepí pokovené fólie, které světlo pošlou jinam než do okna. Někde k lampám přidávají kus vhodně tvarovaného plechu. V mnohých italských obcích nahradili bachraté spodní plastové kryty čistými rovnými kalenými skly, za necelé dvě stovky (pět eur) za kus tak získali o poznání víc světla na zemi a přestali svítit vzhůru do oken a do nebe. U nás by to mělo jít také, fyzikální zákony platí i za hranicemi Evropské unie (nebo ne?... no nic, v létě budou platit už určitě).

Ve své obci nebydlíme sami. Zejména po setmění ožívá příroda. Valná většina druhů motýlů je aktivní právě tehdy, opylu-

A ještě příklad z Horních Rakous (město Wels). Takováto lampa osvětluje skvěle křižovatku, ale nesvítí do okolních domů ani přijíždějícím řidičům do očí.

je přítom řadu bylin, ba i ovocných stromů. Měli bychom jim nechat kousek místa v parcích, alejích, zahradách. Někde lze později večer světla prostě vypnout, současně se takové oblasti stanou bezpečnější i pro lidi (při všech „blackoutech“ kriminalita výrazně klesá), i když musí ve stínu hustých korun pravda našlapovat opatrně.

Jinde by měla být světla alespoň provizorně zcloněna, aby nesvítily do korun nebo do zahrad. Často pomůže i velmi primitivní opatření, totiž poškrábaný spodní kryt lampy prostě zahodit, stejně u spousty starých lamp ve většině obcí chybí. Světla dopadajícího na zem tím výrazně přibude, ale do škodlivých směrů jej půjde méně.

Víme-li o nějakém cenném kousku přírody, který ve dne ohrožený není, ale v noci z něj blízké lampy všechen život vysávají, postarejme se o to, aby alespoň tam nesvítily. Může pomoci (pokovená) samolepka, pruh černé barvy nebo silná vrstva bílé na dolním krytu svítidla nebo přídavný kus plechu zvenčí. Lze tak v obci vytvořit vzácná místa, odkud půjde pozorovat alespoň to světlé české noční nebe, odkud si děti samy všimnou planet a jasných stálic.

Zákon snad stanoví základní požadavky na budoucí osvětlování a zjedná nápravu v okolí rezervací a hvězdáren. Měl by usnadnit obcím, aby se o své prostředí staraly důrazněji, pokud chtějí. K tomu v nich ale musí žít lidé, kteří si nočního světa všimají a poradí, kde začít – ochránci (noční) přírody.

Bližší informace

o problematice naleznete na <http://svetlo.astro.cz/>. Autora můžete v případě zájmu též kontaktovat na telefonu 541 321 287, 543 239 096 či na e-mailu hollan@ped.muni.cz.

Péče o hnízda čápa bílého

Čáp bílý patří v České republice k pravidelně hnízdícím, ale ubývajícím ptáčím druhům.

Proto je třeba těmto brodivým ptákům všemožně pomáhat – důslednou ochranou a obnovou hnízdních biotopů, odstraňováním rizik, která jim v kulturní krajině hrozí, a zlepšováním jejich hnízdních možností. V tomto článku se věnujeme především péči o čapí hnízda.

Údržba hnízd

Čápi využívají hnízdo zpravidla po řadu let. Známe u nás případy, kdy hnízdo je funkční i sto let. Ptáci však každoročně hnízdo přistavují a opravují. To se tak rozrůstá a zvětšuje se i jeho hmotnost. Často je příliš vysoké, naklání se a hrozí jeho překocení a zřícení. V takovém případě je nutné část hnízdního materiálu odstranit a ponechat pouze základní vrstvu větví a drnů o výšce asi 30 cm. Práci je nevhodnější dělat pomocí výsuvné plošiny nebo žebříku, případně za

pomoci horolezců. Při této akci je nutné prověřit nosnost podkladu (konstrukce), na kterém je hnízdo postaveno, a eventuálně provést jeho zpevnění.

Pokud je hnízdo na živém stromě, mohou ho rostoucí větve během krátké doby přerůst a tak zcela znemožnit hnízdění čápů. Ptáci v takovém případě nemohou na hnízdě přistát. Proto je nezbytné každoročně ořezat větve v okolí hnízda, aby nebránily čápům v přiletu. Zásah je nevhodnější provádět v době vegetačního klidu, odborným způsobem a řezy ošetřit proti hnilobě.

Jelikož jde o zásah do biotopu zvláště chráněného druhu, je pro tuto činnost třeba udělení výjimky orgánem státní správy ochrany přírody.

Stavba umělých hnízdních podložek

Čápi nenajdou vždy dostatečně vhodné stanoviště pro stavbu hnízda. V takovém případě jim můžeme pomoci výrobou a postavením umělé hnízdní podložky. Pokud stavíme podložku na místě rozpadlého nebo z různých příčin odstraněného hnízda, které předtím čápi používali, máme velkou pravděpodobnost, že se ptáci na lokalitu vrátí a hnízdní podložku obsadí. Toto částečně platí i pro regiony s dobrými potravními biotopy pro čápy, ve kterých jsou již jiná hnízda. Daleko horší je přilákat ptáky do oblastí, ve které se jen zastavují v době tahu. Pokud jsou ale v takovýchto ekosystémech alespoň trochu vhodné potravní podmínky pro čápy, můžeme i v této krajině podložku postavit. Někdy to však trvá i několik let, než ji ptáci obsadí. V oblastech, kde je i pro čápy špatné životní prostředí a kde pro ně není dostatečná potravní základna, nemá prakticky

Mezi lidmi je čáp velmi populární a člověk mu většinou prokazuje až posvátnou úctu.

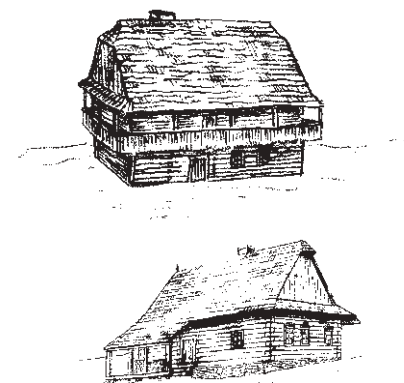
TEXT A FOTO STANISLAV CHVAPIL

význam podložky stavět. Avšak i v krajině s výbornými podmínkami k hnízdění čápů můžeme instalovat jen určité množství podložek. I takovéto území může totiž uživit jen určité množství čapích párů.

Při stavbě hnízdní podložky je třeba dodržet několik následujících zásad:

- Umělá hnízdní podložka s hnízdem musí být nejméně 8 až 10 m nad zemí. V okolí nesmí být jiné vhodné místo ke stavbě hnízda.
- Nejlépe je postavit betonový nebo dřevěný sloup a na něj umístit podložku s umělým hnízdem. K tomu

můžeme použít vyřazené sloupy elektrického nebo telegrafního vedení. Vhodné je i vztyčení železné konstrukce s hnízdem.

- K umístění umělé hnízdní podložky můžeme využít i nefunkční komín, nejlépe se stupačkami. Na používaný komín musíme umístit cca 1,5 m vysokou železnou nástavbu a teprve na ni umístit hnízdo. Je nutné, aby kouř mohl dobře z komína unikat a nedošlo ke vznícení hnízda.
- Podložku můžeme umístit i na štít vyššího domu, hřeben střechy nebo seříznutý vrchol stromu. V posledním případě je nutné dbát na předpisy o ochraně zeleně rostoucí mimo les.
- Pouze se souhlasem elektrorozvodných závodů je možno postavit podložku i na sloup elektrického vedení. V takovém případě musí být nad sloupem též nástavec, aby hnízdo neleželo přímo na drátech.
- Umístění umělé hnízdní podložky musí být řádně projednáno s majitelem a uživatelem vybraného pozemku i s příslušným stavebním úřadem (viz rámeček).
- Umělá hnízdní podložka musí být dostatečně pevná a na zvoleném místě řádně připevněná. Musí unést hnízdo i po několika letech soustavného přistavování dospělými čápy. Podložku je dobré vyrobit železnou, vhodné je i nepatrně zvýšit její okraj. Zpravidla se zhotovuje ve tvaru kruhu, ale může být i čtvercová nebo obdélníková. Důležitá je její velikost, nejlépe 150 cm v průměru.
- Na umístěnou podložku je velmi vhodné připravit základ hnízda pro

lepší přilákání čápů. Ten zhotovíme z navzájem propletených prutů a větví, mezi které vkládáme menší drny. Někdy je možno i postříkat okraj takto připraveného umělého hnízda vápnem. Tím napodobíme čapí uschlý trus a je větší předpoklad, že si ho ptáci všimnou i z větší dálky. Dokonce je znám i případ, kdy na umělé hnízdo byla umístěna atrapa dospělého čápa.

- V okolí instalované hnízdní podložky s umělým hnízdem nesmí čápům překážet v letu dráty elektrického nebo telefonního vedení, různé antény, hromosvody, větve stromů apod.
- Podložku s hnízdem není vhodné umísťovat na veřejná prostranství. Při hnízdění a zejména dostavbě hnízda dospělými čápy padají dolů větvičky, drny i přinášená potrava a čápi také kálejí přes okraj hnízda. Je tedy nutné umístit umělé hnízdo tak, aby nebylo nikomu na obtíž a byly dodrženy hygienické zásady.

Pokud někde umístíme hnízdní podložku s umělým hnízdem, může s ní majitel nemovitosti nebo pozemku nakládat, jak uzná za vhodné, ale jen do doby, než na ní čápi zahnízdí. Poté se podložka s hnízdem stává umělým sídlem využívaným pro hnízdění zvláště chráněného druhu a je chráněna před zničením, poškozením a přemístěním, a to i mimo období hnízdění. Pak je možno s tímto umělým hnízdem nakládat jen na základě výjimky udělené orgánem státní správy ochrany přírody, byť je dále ve vlastnictví majitele.

Zabránění stavbě hnízda na nevhodném místě

Pokud čápi začnou sami stavět hnízdo na nevhodném místě, je dobré ptákům ve stavbě hnízda zabránit a nabídnout jim umělou hnízdní podložku s hnízdem v nejbližším možném okolí. Čápi mohou stavět hnízdo na sloupech elektrického vedení bez ochrany proti zásahu elektrickým proudem, na komíně ve kterém se topí, na místech z hygienických důvodů nepřijatelných apod. Ve stavbě hnízda na nevhodném místě můžeme zabránit umístěním kolmých tyčí, nejlépe jehlanovitě konstrukce. ☒

Zpracováno na základě publikace *Ptačí budky a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků*.

Podložky pro čápy

z pohledu stavebního zákona

Za stavbu se dle stavebního zákona považují veškerá stavební díla bez zřetele na jejich stavebně technické provedení, účel a dobu trvání. V případech pochybnosti, zda se určitá konstrukce považuje za stavbu, je třeba vycházet ze stanoviska příslušného stavebního úřadu.

Vycházíme-li z ustanovení stavebního zákona, prováděcí vyhlášky a stavebně technického řešení podložek, zjistíme, že se podmínky liší podle typu podložky:

Provedení podložky umístěné na stromě bude nutno předem konzultovat na příslušném stavebním úřadě a při konkrétním technickém řešení požadovat vyjádření, zda jí úřad nepovažuje za stavbu. V případě, že ano, sdělí, zda její umístění postačí ohlásit stavebnímu úřadu, nebo se bude žádat o vydání stavebního povolení.

Provedení podložky umístěné na stožáru by se za stavbu mělo vždy považovat, a je tudíž nutno žádat o vydání stavebního povolení. Protože umělé hnízdo se umísťuje nejméně 7–10 metrů nad zemí, nelze ho, s ohledem na výšku, považovat za drobnou stavbu.

Provedení podložky umístěné na sloupu elektrického vedení by se za stavbu mělo též vždy považovat, a je tudíž nutno žádat o vydání stavebního povolení. Pouze když velikost podložky nepřesáhne vyložení krajních vodičů a když se nemění trasa vedení, lze toto považovat za úpravu elektrického vedení, na což se stavební povolení nevyžaduje.

Provedení podložky umístěné na střeše bude vyžadovat stavební úpravy střešní konstrukce, která se považuje za nosnou část stavby, a proto vždy vyžaduje stavební povolení.

Podklady žádosti o stavební povolení sestávají ze tří částí – z vlastní žádosti, přípojovacích listinných dokladů (stanoviska, souhlasy, doklad o vztahu stavebníka k pozemku) a z projektové dokumentace. Protože podložka musí nést váhu až několika set kilogramů, je vhodné, aby projektová dokumentace obsahovala statický výpočet.

Tomáš Černý

Podrobný rozbor problematiky naleznete na www.csop.cz – ochrana biodiverzity.

Základní údaje o hnízdech čápa bílého

Přilet na hnízdiště v ČR: koncem března, začátkem dubna

Umístění hnízda: na stromech, střechách, komínech, sloupech elektrického vedení apod.

Průměr hnízda: 80 až 250 cm, výjimečně i více

Hmotnost hnízda: 80 až 900 kg

Hnízdní materiál: větve, klaciky, drny

Hnízdění v ČR: začátek dubna až konec června

Snůška: 1 až 6 (zpravidla 2–4) bílých vajec

Délka sezení na vejcích: 29 až 33 dní

Délka vyvedení mláďat: 60 až 70 dní

Počet existujících hnízd v ČR: cca 1250

Počet každoročně obsazených hnízd: kolem 800

Počet hnízd s vyvedenými mláďaty: kolem 600

Počet každoročně vyvedených mláďat v ČR: 1500 až 1950

Odborný garant programu „Rod Ciconia a ostatní brodiví“ – Stanislav Chvápil,

tel.: 416 837 603

Čáp černý pod dohledem kamery

Zatímco nejasnosti okolo tahu černých čápů byly odborníkům a veřejnosti objasněny díky čápům nesoucím malou vysílačku ve známém projektu Africká odysea, život na hnízdišti těchto černobílých elegánů lesních samot není příliš znám.

TEXT PAVEL ČECH, VÁCLAV VILIMOVSKÝ, FOTO VÁCLAV VILIMOVSKÝ

Každým rokem s nástupem března kontrolujeme na Podblanicku stav čápích hnízd a s napětím očekáváme přilet jejich obyvatel. Mezi sledovanými hnízdy jsou také 3 hnízda čápa černého. Při kontrole jednoho z nich jsme zjistili, že se během zimy zřítlo na zem, když pod jeho vahou povolila jedna z nosných větví.

Rozhodování o tom, co bude následovat, nebylo dlouhé. Čápi zde bezpečně vyvedli v předcházejících sezónách mladé a dalo se předpokládat, že se sem opět vrátí.

Na svatého Řehoře, v době, kdy – jak říká lidová pranostika – mají čápi letět přes moře, jsme se pustili do budování základů hnízda. Na původním místě, kde zůstaly od sebe značně vzdálené dvě nosné větve, jsme zhotovili pevnou

hnízdni podložku a na ní navrstvili materiál, který odpovídal stavu původního hnízda.

Pohled do čápiho soukromí

Vzhledem k příhodnému umístění hnízda na soliterním modřínu uprostřed mladé smrkové monokultury, jejíž koruny lehce převyšují jeho polohu, se zrodil nápad zdokumentovat život čápi rodiny v průběhu hnízdění.

Abychom co nejméně čápy rušili a téměř vyloučili negativní vstupy člověka, byla použita k zachycení jejich hnízdí biologie videokamera s dálkovým ovládním, umístěná na jednom ze sousedních smrků. Samotné natáčení intimního života čápi rodiny nastalo až v době, kdy bylo zřejmé, že jsou v hnízdě několik dní stará mláďata a nemůže dojít ke zničení snůšky. Díky zvolené metodice jsme mohli sledovat takové projevy čápů, které

běžný způsob monitoringu sledovat nedovoluje, a zároveň bylo hnízdo pod kontrolou až do vylétání mláďat. Pozorování bylo zaměřeno na chování jedinců hnízdícího páru vůči sobě a na jejich rodičovskou péči, na vzájemný vztah mláďat, způsob a interval krmení během jejich vývoje a vzhledem k průběhu povětrnosti, na psychický a somatický vývoj mladých čápů. Díky tomu, že ve výšce asi 5 m nad hnízdem čápů hnízdil

také pár volavek popelavých, bylo předmětem našeho zájmu také sledování mezidruhových vztahů těchto brodivých ptáků.

Úspěšný projekt

Pozorování hnízdni biologie černých čápů pomocí dálkově ovládané videokamery bylo provedeno v rámci projektu ZO ČSOP Vlašim „Sledování a ochrana čápů na Podblanicku a jeho okolí“. Trvalo 75 dní v intervalech, které určoval kameraman na základě zvážení dalšího vývoje na hnízdě a průběhu povětrnosti. Během tohoto pozorování bylo natočeno 16 několikahodinových záznamů, které se v současné době vyhodnocují a budou zveřejněny v ochranném a odborném tisku.

Úspěšný výsledek našich aktivit s černými čápy nám dovoluje vyslovit tyto závěry:

- u známých a problematických hnízd černých čápů je před jejich přiletem nutná kontrola stavu hnízda a jejich případná oprava,
- problematické situace, které se v průběhu hnízdění v rodině čápů odehrávají (různá poškození mláďat, nálezy mrtvých mláďat pod hnízdem...), lze sledovat pomocí dálkově ovládatelných kamer, pokud se respektují pravidla ochrany druhu (zde je nutné mít povolení orgánů ochrany přírody),
- použitá metoda by mohla sloužit také k ochraně hnízd takových ptačích druhů, u nichž dochází z různých důvodů ke zničení snůšky nebo k úhynu mláďat (orli, sokol, raroh, výr...).

Nová stanice pro handicapované živočichy

Koncem května byla v Buchlovicích na střední Moravě slavnostně otevřena nová stanice pro handicapované živočichy.

TEXT A FOTO JAN MORAVEC

Zeptáte-li se v Buchlovicích na stanici, pošlou Vás na zámek. Za pokladnou zahnete vlevo, přejdete po mostku, projdete zahradnictvím s výstavou fuchsí a před Vámi se otevře malá zahrádka s rybníčkem, obklopená ze dvou stran voliérymi. Jste na místě. Stanice je totiž součástí buchlovického zámeckého parku.

Dlouhá cesta ke stanici

Vše, co kolem vidíte, je zbrusu nové. S výjimkou několika starých jabloňů, pocházejících ze zámecké štěpnice, která bývala na tomto místě.

Vznik stanice však nebyl jednoduchý. Počátky lze hledat snad již na začátku 90. let, kdy současný vedoucí stanice pan Karel Tomešek se svým kamarádem založili na předhradí nedalekého hradu Buchlova „Sokolnický dvorec“. Objekt však byl privatizován a dravci se ocitli „bez střechy nad hlavou“. A tak se začalo hledat nové místo. Tip padl na pozemek na okraji zámeckého parku. Původní představa zookoutku se postupně vyvinu-

kový ústav a zajistil dobudování stanice. Karel Tomešek následně založil ZO ČSOP, která se ujala provozu stanice. Dohoda mezi správou zámku a ČSOP je více než gentlemanská – ČSOP nemusí za tento „pronájem“ nic hradit s tím, že „vzhledem k předpokládanému značnému zájmu návštěvníků o tuto činnost bude nájemné dostatečně kompenzováno zvýšeným vstupným do areálu zámku“.

V malém bílém domku je technické zázemí. Prostá kancelář, pracovní stůl s kalendářem, na stěně mapa Zlínského kraje. „Tady bude ošetřovna,“ ukazuje pan Tomešek dosud prázdnou místnost za kanceláří. „S veterinářem jsem domluvený, že mi sem bezplatně zapůjčí veškeré vybavení. Stejně na něm bude dělat on...“ V patře se postupně dobudovávají karanténní boxy a odchovna hlodavců ke krmení. Ve druhé půlce domku je pak přípravná krmiv. Mrázák je momentálně plný bažantích kuřat. „Zavolali mi z bažantnice – navštívila nás liška, přijed’. To se ví, že jsem hnedka jel – mám zase chvíli čím krmit.“

Pacienti

Stanice, to jsou však samozřejmě hlavně voliéry pro zvířata. Tady jich je zatím

19 (nepočítáme-li ty karanténní v patře budovy). Zhruba dvě třetiny z nich jsou přístupné veřejnosti, zbytek je od návštěvníků důsledně oddělen a slouží léčení zvířat, která se budou vracet do přírody. Procházíme chodbou, oddělující obě části, a do voliér nakukujeme malinkými špehyrkami. „Tohle kalouse měl nějaký darebák doma – vytrhal mu ocas a ostříhal křídla!“ ukazuje pan Tomeška do jedné z voliér. „A tenhle jestřáb tu taky bude muset zůstat – křídlo se mu už nikdy úplně nevyléčí. Našli ho tady u benzinky za městem.“ Někteří pacienti se však ve stanici dlouho nezdrží. „Když mi sem přinesli malého kalouse, vzpomněl jsem si na jedno hnízdo s třemi mláďaty na nízké borovicí. Tak už tam měli čtyři.“

Stanice přijala za necelý půlrok své existence zatím 19 zvířat – vesměs ptáků. Jediným savcem byla prozatím malá kuna. Za nejzajímavější pacienty považuje pan Tomešek 2 mladé sovičky, které mu přinesla jedna maminka s tím, že si je přivezl kluk z Chorvatska v krabici od nanuků. Měl štěstí, že ho nechytili na hranicích – byli to výřeční malí. Ve zverimexu jim nakoupil cvrčky, živil je namletými morčaty a po několika dnech je předal do stanice v Bartošovicích, která má na držení „citesových“ ptáků potřebná povolení.

O prohlídku stanice je mezi návštěvníky zámku skutečně zájem. Jen za půl hodinku, co jsem ve stanici strávil, jí prošlo dobře na dvacet lidí. Nezbyvá, než si přát, aby si kromě zážitku „je, to je pěkný ptáček“ odnesli i trochu poučení o tom, čím volně žijícím živočichům ubližujeme a jak jim naopak můžeme pomoci.

Hnízdo čápa černého objektivem kamery

FOTO: JAN KRPEŠ

Místní Agenda 21

Realizátorem pilotního projektu, který byl nazván „Cestou aplikace místní Agendy 21 k udržitelnému rozvoji Děčínskému regionu“, bylo Sdružení pro rozvoj Šluknovska.

Pilotní projekt na Děčínsku

Řídící a monitorovací výbor projektu byl složený ze zástupců veřejné správy, nestátních neziskových organizací, podnikatelského sektoru a ostatní veřejnosti. Tento výbor vypracoval konsensuální plán pilotního projektu včetně podkladu pro výběr mikroprojektů (definice hodnot, vizí, účelu, oblastí práce a konkrétních činností). Podporu získaly 43 mikroprojekty různého zaměření (ekologické, kulturní, sociální, vzdělávací aj.), které přispěly k uplatnění udržitelného rozvoje v regionu. Díky realizovanému pilotnímu projektu vstoupily pojmy udržitelný rozvoj a místní Agendy 21 do povědomí v řadě obcí. Ve všech čtrnácti obcích s rozšířenou působností existují kontaktní neziskové organizace. Praktické úspěchy mikroprojektů pomohly odstraňovat předsudky v této oblasti. Přestože v řadě obcí došlo po komunálních volbách k personálním změnám v politické reprezentaci, přibližně polo-

vina mikroprojektů bude mít přímé pokračování či navazující aktivity. Skupina osob tvořící dosud Místní řídicí výbor se nerozpustila a v současné době se snaží o prosazení místní Agendy 21 na úrovni krajské samosprávy.

Agenda 21 na terénní základně

ZO ČSOP Tilia sehrála v celém projektu na Děčínsku výraznou úlohu. Řada významných aktivit – zasedání Místního řídicího výboru i semináře a školení – proběhla na její Terénní základně pro ekologickou výchovu Buk v Krásné Lípě.

V rámci projektu *Agenda 21 mezi dětmi a mládeží v okrese Děčín* byly podpořeny především akce, které připravovaly děti a mládež se svými vedoucími – Den Země na Terénní základně Buk, Dětské slyšení, Den stromů, Ekologická olympiáda žáků středních škol a vyčištění a úpravy studánky.

Terénní základna Buk – místo k setkávání – tak se jmenoval projekt, v jehož rámci proběhlo na Terénní základně Buk několik kulatých stolů. Byly určeny především veřejnosti. Řešily se zde praktické otázky, zaměřené na konkrétní akce ve městě, v okolí i na území Národního parku České Švýcarsko. Lidé měli

ZO ČSOP Tilia se účastnila pilotního projektu „Širší podpora procesu místních Agend 21 s využitím zkušeností z Velké Británie“. Dovolím si podělit se s vámi o některé zkušenosti z realizace tohoto zajímavého projektu.

TEXT JAN EICHLER

možnost se k těmto aktivitám vyjádřit a hledat optimální řešení. Jeden kulatý stůl se týkal i práce s dětmi a mládeží a byl určen vedoucím oddílů.

Dětské lesnické muzeum BUK bylo dalším velmi zajímavým projektem, který si děti a mládež vymyslely samy a také jej za pomoci vedoucích provedly. V prostorách terénní základny vznikla dětská lesnická expozice, zaměřená především na problematiku lesů v NP České Švýcarsko. Hlavními autory byli 3 kluci: Jan Krpeš, Jiří Charvát a Roman Sviták, kteří při slavnostním otevření dostali od RNDr. Libora Ambrozka knihy o stromech. Celá akce byla dobře medializovaná.

Co je to Agenda 21

Agenda 21 rozpracovává principy udržitelného rozvoje do jednotlivých problémových oblastí a obrací se na regionální a místní správy s výzvou, aby – za účasti veřejnosti – vypracovaly vlastní strategie udržitelného rozvoje – tzv. místní Agendy 21. Problémy rozvoje mají totiž své kořeny především v místních činnostech. Agenda 21 je jedním z přijatých dokumentů Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiro v roce 1992.

Cílem Agendy 21 je zajištění podmínek pro kvalitní život v konkrétní obci nebo regionu v dlouhodobé perspektivě. Iniciátorem může přitom být stejně tak dobře místní správa jako nevládní organizace nebo skupina lidí, kterým záleží na zdravém rozvoji obce či regionu.

z Metodiky pro místní Agendy 21 v České republice – <http://www.ceu.cz/edu/ma21/metodika/metodika.htm>

FOTO: JAN EICHLER

Naucnou stezku si děti samy vymyslely a za pomoci dospěláků i samy zrealizovaly (rekonstrukce Janovy studánky na trase naučné stezky)...

Mimo tyto aktivity ještě ZO ČSOP v závěru celého grantu připravila několik školení a seminářů pro veřejnost z okresu Děčín, kde se účastníci naučili základům získávání finančních prostředků a podrobně se seznámili s místní Agendou 21 na Děčínsku i s problematikou udržitelného rozvoje.

Co nám to všechno přineslo?

Podářila se řada konkrétních projektů a vytvořila se dobrá parta lidí, která chce v této činnosti pokračovat.

To nejcennější, co celá akce přinesla, však byla spolupráce mnoha partnerů. Spolupracovali jsme v rámci okresu Děčín se státní správou, s obcemi (především s městem Krásná Lípa), s CHKO, s NP České Švýcarsko, s Lesy České republiky i s jinými spolky a hlavně s našimi obyvateli. A věřte, že to, co nám někdy připadá jako zcela samozřejmé, často až tak samozřejmé není. Díky projektu jsme si našli konečně na sebe vzájemně čas.

A ještě příklad odjinud

Dalším místem, kde probíhal pilotní projekt, bylo Kladno. Byť na tomto projektu se ČSOP přímo neúčastnil, jistě i tento příklad stojí za zmínku jako zdroj inspirace.

Pilotní projekt „Místní Agenda 21 pro udržitelný rozvoj Kladna“ formuloval následující cíle: strategické plánování za účasti veřejnosti, založené na principech udržitelného rozvoje, rozvoj komunikace mezi radnicí, občany a významnými institucemi a organizacemi města a posílení účasti veřejnosti v rozhodovacím procesu.

Výsledkem strategického plánování za účasti veřejnosti, založeného na principech udržitelného rozvoje, jsou již dva zpracované dokumenty, na kterých se veřejnost aktivně podílela: „Strategický plán ekonomického rozvoje Kladna“ a „Strategie ochrany životního prostředí Kladna“. V budoucnu bude zpracován dokument „Strategie udržitelného rozvoje města“.

V červnu 1999 vznikla dobrovolná Pracovní skupina občanů místní Agendy 21 Kladno. Členové skupiny dostávají nejdůležitější informace o jednotlivých problémech projednávaných v radě města a zastupitelstvu, mohou se k nim vyjadřovat a zprostředkovávat námítky

Výstupy z projektů naleznete na adresách

<http://web.quick.cz/ma21>
(pilotní projekt Děčínsko)
http://vismo.obce.cz/kladno/dokumenty2.asp?u=6506&id_org=6506&id=114355
(pilotní projekt Kladno)
Kontakt na autora textu –
předsedu Komise ekologické výchovy ČSOP
tel.: 724 101 150, 475 209 922,
e-mail: tiliacz@volny.cz

a připomínky ostatních občanů. Tato Pracovní skupina se schází každý měsíc a její zasedání je otevřené všem občanům města Kladna.

Proces místní Agendy 21 bude v Kladně kontinuálně pokračovat, včetně existence funkce koordinátora místní Agendy 21. ☞

... Velkou ctí pak pro ně bylo, že slavnostního otevření stezky se ujal ministr zahraničí Cyril Svoboda (foto vlevo).

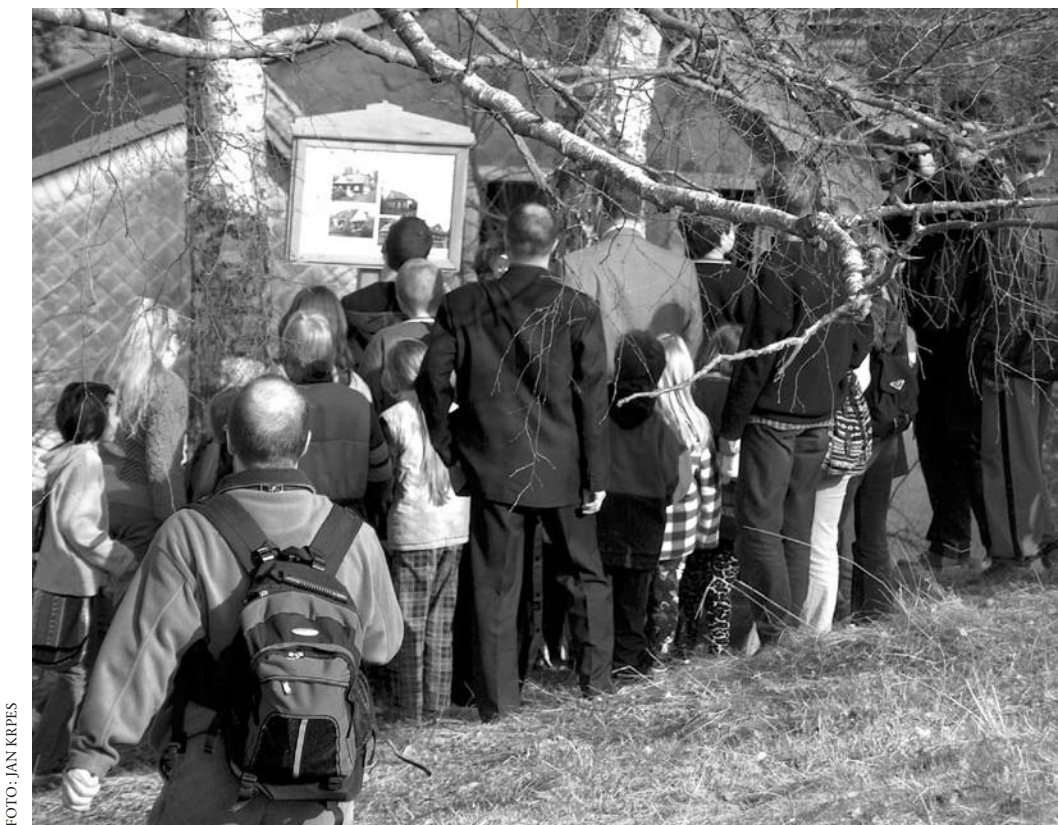

FOTO: JAN KRPEŠ

Pro ty, kteří zimu netráví zalezlí kdesi za pecí, nabízíme pár (nejen) ochrannářských sněžných her.

TEXT A FOTO JAN VRTIŠKA
ILUSTRACE DAVID TURNER

Hry na sních

Honička v bludišti

Hra je určena pro oddíly a jiné početnější skupiny. Dá se hrát na jakémkoliv zasněženém plácku – třeba na louce či na poli. Předem je potřeba vyšlapat ve sněhu bludiště cestiček, křižovatek, slepých uliček atd. Je dobré zařídit, aby se cestičky nekřížily pod příliš ostrými úhly.

jiný počet dle domluvy) ptáků (hmyzáků, savců, ryb, hvězd, nerostů, hornin, chráněných území, ...) od počátečního písmene křestního jména chyceného.

- Bojují mezi sebou dva týmy – jeden je chytán, druhý vyšle jednoho (případně dva či tři, záleží na domluvě) chytáče, kteří se snaží polapit všechny soupeře v co nejkratším čase. Poté si oba týmy vymění role. Vyhraje ten tým, který svou roli chytáčů (nebo chytaných) zvládl lépe.
- Velice zábavné může být i samotné budování bludiště. Můžete se třeba dohodnout na tom, že by bludiště mělo mít tvar tělíčka hmyzu, pavouka, raka apod. Podaří se vám to?

trénink na stopování zvířat a pro lepší chápání dějů v přírodě.

Zimní krajina

Při vycházce do zimní přírody občas uplatňujeme tuto náročnou hru. Podmínkou pro její realizaci je souvislá a poměrně vysoká sněhová pokrývka a sníh vlhký tak, aby se dal tvarovat. Hra má několik variant:

a) Hráč si lehne do sněhu a různým převalováním modeluje jakousi imaginární krajinu. Jeho pohybem vznikají různé hluboká údolí, prolákliny, hřebety, skalní masivy, hřebeny hor. V druhé fázi pak všichni diskutují např. nad tím, co jim vymodelovaná krajina připomíná, k čemu se daná krajina hodí, kdyby ji měl člověk využívat – je to spíš krajina rekreační, zemědělská, jaký průmysl si je možno v daném prostoru představit; kdyby měly být touto krajinou vedeny komunikace, tak kudy by měly procházet, ... Jaké problémy mohou vznikat při rozdílném způsobu hospodaření.

b) Hráči (většinou v týmu) si zvolí nějakou konkrétní krajinu a snaží se ve sněhu vymodelovat její typické rysy. Pokud mezi sebou soutěží více týmů, pak mohou mít zadanou stejnou krajinu (v tom případě se hodnotí, který tým ji dovedl ztvárnit věrněji) nebo modeluje každý tým svou krajinu a ostatní ji pak poznávají (pro zjednodušení si mohou vybírat z určité nabídky).

Myslím si, že tato drobná aktivita rozvíjí nejen krajinnou paměť, ale i výtvarné a estetické schopnosti a v neposlední řadě podporuje i rozvoj myšlení v souvislostech a vztazích. 📖

Stopovačka

Tato hra je určena jak pro oddíly, tak i pro malé skupinky, např. rodiny, a je pro ni potřebný alespoň trochu lepivý sníh. Jedna polovina účastníků připraví ve sněhu pomocí různého typu stop záznam určité situace. Druhá polovina pak rekonstruuje děj.

Mohou být použity klasické otisky bot, ale i otisky jiných částí těla a různých předmětů – vše se může různě překrývat a přesouvat – fantazii se meze nekladou. Hodnotí se množství správně odhalených jevů a událostí. Poté si obě skupiny své role vymění. Je to dobrý

Pak se hraje klasická honička nebo některé její varianty. Běhat se smí pouze po cestičkách, mezi cestičkami se nesmí přeskakovat – je dobré v hráčích vzbudit představu, že prostor kolem cestiček je vyplněn jednolitou skálou, a pohybovat se tedy mohou jen po cestičkách mezi skalními bloky.

Nabídka některých variant:

- Kdo je chycen, získává babu a sám začíná honit ostatní.
- Kdo je chycen, musí zůstat stát, dokud ho někdo jiný nezachrání – například dotykem nebo tím, že k němu doběhne a vyjmenuje např. 5 (nebo

Na stránkách časopisu v té době najdeme články věnující se především třem tématům – chráněným územím, kulturním památkám a péči o zeleň. Právě z poslední oblasti jsme vybrali několik dnešních ukázek.

Navážme na sérii článků o lesích malým historickým příspěvkem: Trochu jiný pohled na pěstování lesa...

Při výběru dřevin domácího původu nejsme sice zvláště bohatí, ale snad je to i lépe. Z mála vynikne lepší obraz, než z přeplněné palety.

... Měřítka krasocitu jsou různá dle druhu dřevin. U některých klademe více důraz na tvar a umístění koruny, u jiných opět vybíráme jedince s líbivou kúrou a borkou.

Každá dřevina vytváří nejpěknější tvar a tedy i nejlepší krajinný rámec tam, kam patří svým přirozeným výskytem. Stanoviště má odpovídat celkově, nikoliv pouze snad půdou. Je sice možné pěstovat smrk na přechodu mezi lužním lesem a pískovou terasou v Polabí, ale podívejme se, jak šeredně zapadají tyto vytáhlé tyčky s kratičkými jehlicemi a špatným tvarem koruny do měkkých linií nížinného listnatého lesa.

Zvláště opatrní ve volbě dřevin budme tam, kde v lese jsou i jiné přírodní či historické památky. Mnohá bizarní skála, zbytky starých hradů, vyžadují několik keřů při patě a několik kmenů takových stromů, jejichž koruna pak neruší souzvuk celého místa. Odstup a volné místo pomůže více, než husté zaplácání změtí větví a korun...

(Antonín Pfeffer – Při tvorbě lesa nezapomínejme na estetiku!)

Následující ukázka je sice z článku věnovaného ozeleňování regulovaných toků, ale týká se spíše ochrany jistého krajinného fenoménu.

Abychom chápali souvislosti – v článku je upozorňováno mimo jiné na to, že přeměny luk v pole jsou doprovodným jevem regulací.

... Přirozené říční břehy a řídké pobřežní háje byly (v nížině) obvykle posledními zelenými oasami a jediným dekorativním prvkem v širém moři obilných a řepných lánů a jejich zničením ztrácí zdejší krajina úplně svou tvář a mění se v něco zcela bezvýznamného... Poříční háje mohou být totiž trpěny pouze na

Krása našeho domova před 60 lety

Činnost okrašlovacích spolků a vydávání Krásy našeho domova se nezastavily ani za protektorátu.

lukách, kde nejsou nijak na závalu, nýbrž skýtají naopak i samy užitek svým dřevem a proto byly též zemědělci samými po staletí udržovány a obnovovány.

... Krajinný půvab české nížiny žije a padá s malebnou kulisou poříčních hájů, neboť jedině v jejich přirozeném rámci jsou širé lány českých polí opravdu krásné. Při regulacích našich řek jest však jedinou možností záchrany těchto hájů jejich zákonná ochrana, podobná mělo by být i u lučních kultur na březích řek nadále znemožněno jejich rušení a současně by měla být na všechny majitele těchto pozemků uvalena povinnost udržovati zde jistý stav lužního stromoví, jež by mohlo být nadále hospodářsky využíváno jen rozumnou probírkou. Tento pruh zákonem chráněných poříčních luk a hájů, jehož by bylo tímto způsobem docíleno, by nemusel být široký. Často by stačilo již pouhých 50 metrů lučinatých břehů k tomu, aby byl lužní ráz kraje zachován – a toto nepatrné omezení svobody zemědělského podnikání by bylo vzhledem k vysokému cíli jistě přijatelné.

(Rud. Šrámek Hušek – Jak používatí rostlinného doprovodu při vodních stavbách)

A trocha historie na závěr...

Frýdecko, někdejší součást bývalého českého Slezska, nyní nejrázovitější kout východní Moravy je ze všech ostatních okresů nejbohatší na věkovité a památné stromy. Každá vesnička od Frýdku směrem do Beskyd i k Ostravě jich má několik. Jsou to ponejvíc lípy, mnohé staré několik století. ... Nejvíce starých lip pochází z doby panování císaře Josefa II. Byly vysazovány dle nařízení požárních řádů k zamezování šíření ohňů a požárů na návších u selských usedlostí. ... Vysazovaly se ponejvíce za tím účelem lípy proto, že nejméně přitahovaly za bouří blesk a zamezovaly tak uhození a zapálení božím poslem, jak lid blesku říká. Pak košatá, rozložitá koruna, rychlý vzrůst stromu a v neposlední řadě také jeho veliká ostatní užitečnost, hlavně pro chov včel, to vše byly hospodářské důvody, aby se lípy co nejvíce vysazovaly.

(J. L. Mikoláš – Frýdecko krajem starých a památných stromů) 📖

Z XXXV. ročníku (1943) Krásy našeho domova vybral a komentářem opatřil Jan Moravec

S NOVÝM
PŘEDSEDOU ČSOP
PAVLEM PEŠOUTEM

FOTO: ARCHIV ČSOP

Krajinou mého srdce je Podblanicko

Redakční rada Krásy našeho domova se rozhodla položit pár otázek novému předsedovi ČSOP.

TEXT DALIBOR ZACHOVAL

..... manželkou a dětmi ovšem pouze o vikendu.

Co tě ve funkci předsedy potěšilo, zklamalo a co překvapilo?

Já moc hodnocení nečiním, když něco přijde, tak to vstřebám (hlasitý smích), ať je to záporné nebo kladné. K tomu kladnému se pak snažím vrátet. Nic mě nezklamalo, spíš byly jen některé drobnosti, které mě nepotěšily, ale ty se jistě časem vyřeší. Co mi dělá radost je fakt, že roste počet členů i základních organizací a také množství spolupracovníků z řad jednotlivců i institucí. Slyším rovněž ohlasy na svazové činnosti a ty spokojené jednoznačně převažují. Dílčí úspěch z poslední doby určitě je, že se

Při letošním setkání členů a příznivců ČSOP ve Valašských Kloboukách.

FOTO: JAN MORAVEC

..... zdařilo dobře personálně obsadit kancelář v Praze a rozjet sbírku Místo pro přírodu. A co se týče překvapení? Asi mě nic nepřekvapilo!

Jak je na tom nyní ČSOP s počtem členů?

Pamatuji si, jak na počátku devadesátých let řešili činovníci Svazu otázku, zda-li ČSOP má být „masová“ organizace, nebo organizace výhradně „skutečných“ ochránců přírody chodících v zelených košilích. Silný vliv na rozhodování tehdy měl zajištěný minulý režim, který v řadě lidí ukotvil odpor k členství, a zejména k členství pasivnímu. Proto až postupně začal převažovat – dle mého názoru přirozený – trend, že ČSOP bude oslovovat co nejširší počet lidí a zapojovat je do aktivit Svazu, jako to činí například Natuurmonumenten v Holandsku, National Trust v Británii či Bundnaturschutz v Německu. Početně silnou organizaci tak budou ze 70 % tvořit lidé „pasivní“, což zjednodušeně řečeno znamená, že zaplatí členský příspěvek, získají členský časopis a další výhody a budou vstřícní k informacím. Kolegové ze zahraničí nám vždy říkali, že máme vybudovanou

aktivní část Svazu, postrádáme ovšem právě tu dvoutřetinovou pasivní většinu, která by aktivní část finančně i jinak podporovala. V posledních letech se podařilo spustit několik programů na navýšení členské základny, z nichž bych zmínil alespoň dva: prvním je obnova členského časopisu Krása našeho domova, druhým pak Zelená karta – program slev pro členy ČSOP. Tyto programy jsou úspěšné, o čemž svědčí současný nárůst členů. Z čísel jasně vyplývá, že jen za letošních prvních šest měsíců přibýlo navíc dalších 1 046 členů. V současnosti má tedy ČSOP téměř 10 000 členů. Osobně bych byl spokojen, kdyby počet členů našeho svazu dosáhl výše 30 000. Podobného čísla se dopracoval za první republiky Svaz okrašlovací a ochranný, k jehož tradici se ČSOP hlásí, a navíc toto číslo zhruba odpovídá poměru k počtu obyvatel, jaký mají obdobné organizace na Západě.

Jak se daří sbírce Místo pro přírodu?

Já jsem založením optimista, ale ke sbírce jsem byl naladěný pesimisticky. A to hned z několika důvodů. Především je u nás „přesbírkováno“ a navíc, přestože je tato sbírka specifická, to co ji odlišuje, bylo k jejímu neprospěchu. Sběrka je totiž dlouhodobá, není kampaňovitá, výsledky nejsou vidět hned. Jedná se o „běh na dlouhou trať“. Toto jsem vnímal jako zátěž, která lidi odradí. Za úspěch bych tedy již považoval, kdyby se vybralo o něco více peněz, než kolik sbírka stála, přestože náklady s ní spojené byly hrazeny z grantových peněz, a tedy jakákoliv vybraná částka by byla ziskem. Jsem proto velmi mile překvapen mimořádnou úspěšností sbírky. Momentálně

Ing. Pavel Pešout
(* 10. 7. 1971)

vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Praze. V roce 1990 založil základní organizaci ČSOP ve Vlašimi, již od té doby vede. Od 1994 je členem Ústřední výkonné rady ČSOP (od r. 1997 ve funkci místopředsedy). V září loňského roku (po odstoupení tehdejšího předsedy Libora Ambrozka) byl pověřen řízením Svazu, na letošním Sněmu v Brně byl pak zvolen řádným předsedou. Je ženatý, má dva syny. Je zaměstnán na Správě CHKO Blaník.

FOTO: ARCHIV P. PEŠOUTA

Se svými syny na výletě v Jeseníkách

máme na kontě přes 900 tisíc a další významné dary přicházejí. Ostatně právě dnes jsem podepsal kupní smlouvu na první pozemek – mokřad s jezírkem zvaný Triangl na okraji Prahy.

Měl by se ČSOP zabývat i péčí o historické prvky venkovské krajiny?

O tom jsem dlouhodobě přesvědčen. Již nyní se řada základek věnuje péči o drobné architektonické prvky v krajině i o větší památky. Svaz by se podle mého názoru měl soustředit na památky, které spoluutváří krajinu, jako jsou kamenné zdi, kapličky, kříže, drobné technické památky, ale nepřekvapí mě, když bude některá ZO pečovat například o větrný mlýn či objekty lidové architektury. Některé ochranné organizace v zahraničí nerozlišují kulturní a přírodní dědictví a chrání vše jako jeden celek pod pojmem „dědictví“. Domnívám se, že i ČSOP má k tomuto velmi blízko. Myslím, že naším typickým členem je „vlastizpytec“ se širokým záberem, který rád chrání a pečuje o památný strom i kapličku vedle stojící. Svaz by ale neměl jít do ochrany zámků, mobiliářů a podobně, tyto památky jsou dostatečně zajištěné prostřednictvím státní památkové péče.

Jaké jsou kontakty ČSOP se zahraničními ochrannými organizacemi?

Výborné vztahy máme zejména s National Trusem v Británii. Zlepšení spolupráce naopak zaslouhuje Polsko a především Slovensko. Tam byla kdysi součinnost

dobrá, vývojem nevládního sektoru na Slovensku však spolupráce uvadla. První zdárné kroky se ovšem již daří činit, protože se opět obnovily kontakty s novým vedením Slovenského svazu ochránců přírody a krajiny (SZOPK). Přestože tato organizace dodnes nedostává ani korunu od státu, má stále tisícovku řádných členů a na osmdesát základních organizací. To je zřetelný důkaz životaschopnosti tohoto svazu. Nyní zpracováváme projekt, jehož prostřednictvím bychom rádi kolegům ze Slovenska předali naše zkušenosti a naopak získali jejich. Zmíněný projekt by se měl rozběhnout příští rok a prospěšný bude věřím i pro jednotlivé základní organizace.

Nemůže dojít při angažovanosti pracovníků státní ochrany přírody ve vysokých funkcích ČSOP ke střetu zájmů?

Já si to nemyslím. Ivan Dejmal vždy uvádí příklad prof. Thomayera, který kromě své práce měl další aktivity ve spolku nebo ve škole a říkal, že má na stole tři kalamáře a musí pouze důsledně rozlišovat, do kterého kalamáře má pero namočit, i když ruka, která píše, zůstává jenom jedna. V dnešní době je situace odlišná, ale i tak jsem přesvědčen, že člověk může svůj cíl naplňovat více cestami. Záleží pouze na síle jeho osobnosti, aby po těchto cestách dokázal stále ke stejnému cíli jít. ☒

Právo a životní prostředí – opět po půl roce

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ

Půlrok uplynul od posledního čísla Krásy našeho domova byl na legislativní vývoj v českém právu životního prostředí velmi bohatý.

Prvním ze zákonů přijatých v tomto období byl zákon č. 149/2003 Sb., o uvádění do oběhu reprodukčního materiálu lesních dřevin lesnický významných druhů a umělých kříženců, určeného k obnově lesa a k zalesňování, a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o obchodu s reprodukčním materiálem lesních dřevin). Zákon stanoví podmínky, za nichž lze uvádět do oběhu reprodukční materiál lesních dřevin lesnický významných druhů (uvedených v příloze) a umělých kříženců, určený k obnově lesa a k zalesňování. Jeho cílem je udržování a zvyšování biologické různorodosti lesa, včetně genetické různorodosti stromů, a trvale udržitelné hospodaření v lesích. Předpis vstupuje v účinnost v zásadě

Podrobnější informace

můžete nalézt ve čtvrtletníku České právo životního prostředí, který vydává Česká společnost pro právo životního prostředí, na internetových stránkách Společnosti www.cspzp.cz či prostřednictvím její emailové adresy cspzp@seznam.cz.

k 1. lednu 2004 a mimo jiné novelizuje i platný lesní zákon.

Otázek ochrany přírody a krajiny v ČR i úsilí o záchranu celosvětově ohrožených druhů se dotýká nový zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách).

Zákon byl přijat jako nezbytná implementace Směrnice Rady 1999/22/ES o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách, tedy jako harmonizační krok při sjednocování českého práva s legislativou EU.

Zákon upravuje podmínky provozování zoologických zahrad a některé další otázky s tím spojené. Definuje, co musí zařízení

FOTO: ARCHIV

Aby se zařízení mohlo nazývat zoologickou zahradou, musí podle zákona č. 162/2003 Sb. splňovat přesně stanovená kritéria.

splňovat, aby mohlo být označováno jako „zoo“ či „zoologická zahrada“, stanovuje práva a povinnosti provozovatelů zoologických zahrad. K provozování zoo je napříště nezbytná licence, kterou udílí Ministerstvo životního prostředí ve speciálním a dosti složitým řízení. Jen držitel takové licence je oprávněn provozovat zoologickou zahradu, je oprávněn užívat výše uvedená slova v jejím názvu, a zejména má možnost žádat o poskytnutí finanční podpory z veřejných rozpočtů. Zoologickou zahradou se napříště budou moci nazývat jen ta zařízení, která mají trvalý charakter, slouží chovu živočichů a zvířat, tyto vystavují pro veřejnost a mají k provozování zoo licenci. Zákon celkově akcentuje zejména výchovnou, osvětovou, vědeckou a záchrannou funkci zoologických zahrad, neboť funkce oddechová a zábavní nemusí být zvláště zdůrazňována ani podporována.

Přijetí zákona o zoologických zahradách bylo i po procedurální stránce velmi složité a doprovázené bouřlivými diskusemi. Vrátil jej dokonce i prezident republiky k novému hlasování v Poslanecké sněmovně PČR, a to zejména s poukazem na zakládání nerovnosti subjektů pokud jde o daňová zvýhodnění (daň z příjmů a daň darovací). Poslanecká sněmovna však nakonec většinou 135 hlasů zákon přijala.

Dále bylo přijato nařízení vlády č. 197/2003 Sb., o Plánu odpadového hospodářství České republiky. Jde o závažný

koncepční dokument, který ve své závazné části upravuje nejen opatření k předcházení vzniku odpadů, omezení jejich množství a nebezpečných vlastností, ale i zásady pro nakládání s nebezpečnými odpady a dalšími vybranými odpady a zařízeními (odpady s obsahem PCB, odpadní oleje, baterie a akumulátory, kaly z čistíren odpadních vod, odpady z výroby oxidu titaničitého, odpady z azbestu a autovraky). V dalších svých kapitolách se plán zabývá vytvářením sítě zařízení pro nakládání s odpady, jejich dovozem a vývozem, jakož i podílem recyklovaných odpadů a odpadů ukládaných na skládku. Dokument je velmi závažným, neboť do jednoho roku od jeho účinnosti (1. 7. 2003) jsou podle něj povinny jednotlivé kraje zpracovat a přijmout své plány odpadového hospodářství. Podle těch se zase musí řídit konkrétní (větší) původci odpadů.

Platnost Plánu odpadového hospodářství ČR byla stanovena na 10 let.

Velmi významným počinem bylo přijetí rozsáhlého zákona č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů.

Účelem jeho přijetí je zajistit dodržování mezinárodních závazků České republiky týkajících se Antarktidy, zejména zajistit všestrannou ochranu životního prostředí Antarktidy jako přírodní rezervace zasvěcené míru a vědě v souladu se Smlouvou o Antarktidě a s tzv. Madridským protokolem o ochraně životního prostředí. Zákon stanoví zásady ochrany a využívání Antarktidy a podmínky pro provádění činností v ní. České osoby musí mít k pobytu i dalším aktivitám na tomto kontinentu zvláštní povolení vydávané Ministerstvem životního prostředí. Vybrané činnosti plánované v Antarktidě jsou pak i předmětem posuzování vlivů na životní prostředí.

Ačkoliv do podmínek zákona o Antarktidě většina občanů ČR jen ztěžá nějak prakticky vstoupí, má tento právní předpis velký význam pro vědecké a výzkumné kruhy, provozující polární stanice, kde se ČR v posledních letech též poměrně výrazně angažovala. Velký význam pak má nový zákon z pohledu mezinárodního. Z hlediska právního vzdělávání i osvěty bych rád na závěr členy ČSOP upozornil na novou komplexní českou učebnici „Právo životního prostředí“ od autorského kolektivu Katedry práva životního prostředí PF UK, která vyšla v nakladatelství C. H. Beck v Praze na konci jara roku 2003. Zahrnuje nejen české, ale i evropské komunitární a mezinárodní právo na tomto úseku a může tak být dobrým zdrojem informací i poznání všem zájemcům. ☒

Z dárné vyřešení tohoto případu je velmi důležité, protože buď bude uhájen veřejný zájem, který zde prokazatelně existuje, nebo bude odstartována lavina podobných žádostí v podstatě v celé délce Sázavy i jinde.

Při řece Sázavě na katastru obce Úžice před několika lety postavili noví vlastníci své sídlo. V době, kdy pro tento svůj dům získali povolení, byli písemně v rozhodnutí kutnohorského okresního úřadu i stavebního úřadu jasně upozorněni, že mohou oplotit pozemek nejlépe dvacet metrů od řeky Sázavy. Když byl dům již postaven, požádali vlastníci o změnu – o povolení stavby mohutného plotu až do řeky Sázavy.

Proč bojovat proti plotu?

Proč Český svaz ochránců přírody spolu s dalšími organizacemi a institucemi nesouhlasí s neprostupným zaplacením několika set metrů břehu Sázavy?

Pozemek, který má být oplocen, je součástí aktivní zóny záplavového území a podle zákona č. 254/2001 (Vodní zákon) je zde výslovně zakázáno zřizovat jakékoliv oplocení, neboť tvoří překážku pro průchod vody a unášených předmětů, zhoršuje odtokové poměry a tím povodňovou situaci. Na protilehlém břehu a proti proudu se kromě řady nemovitostí a pozemků nachází i vodárny životně důležité pro město Sázavu a Sklářny Kavalier a ohrožení těchto objektů by se oplocením zvýšilo.

ZO ČSOP v Sázavě řeší již několik let se táhnoucí závažný případ zachování průchodnosti krajiny.

TEXT A FOTO BOHUSLAV VTÍPIL

Územím prochází již nejméně 100 let veřejně přístupná cesta (dnes turistická stezka č. 0001 – tzv. „Posázavská magistrála“). Do Sázavy tudy denně procházejí stovky lidí.

Břeh je součástí rybářského revíru, kde se k vodě dostanou i vozíčkáři, což je jinde v širokém okolí nemožné. Plot by zhoršil průchodnost krajiny a stovkám lidí by znepříjemnil život.

Území je významným krajinným prvkem podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dále je součástí Evropské ekologické sítě, je součástí biotopu, dokonce i zvláště chráněných druhů živočichů (zejména vydry říční) a jejich biokoridoru a plot by způsobil fragmentaci populací. Územím procházejí stezky zvěře, což je fotograficky zdokumentováno na sněhové pokrývce.

Podivné okolnosti

Správní řízení běží po několika liniích. Ve věci zásahu do krajinného rázu a VKP již dříve Okresní úřad v Kutné Hoře (dnes zaniklý) a Krajský úřad Středočeského kraje nedbaly na odborná stanoviska státní i dobrovolné ochrany přírody a přiklonily se ke znaleckým

posudkům předloženým stavebníkem. U těchto posudků je na první pohled patrná podjatost ve prospěch objednavatele (tedy stavebníka). Proto byl dokonce jeden ze znalců – autorů posudku – ministrem spravedlnosti na popud ČSOP odvolán a proti rozhodnutí Krajského úřadu Středočeského kraje jsme podali žalobu ke správnímu soudu. Celá kauza je cítit silným lobbymingem na úřadech při získávání rozhodnutí.

Ve vodoprávním řízení Městský úřad v Kutné Hoře neodradily od souhlasu s oplocením v záplavovém území ani současné neblahé zkušenosti z katastrofálních povodní na Moravě i v Čechách, ani názor Povodí Vltavy. Proti tomuto rozhodnutí se ZO ČSOP Sázava z výše

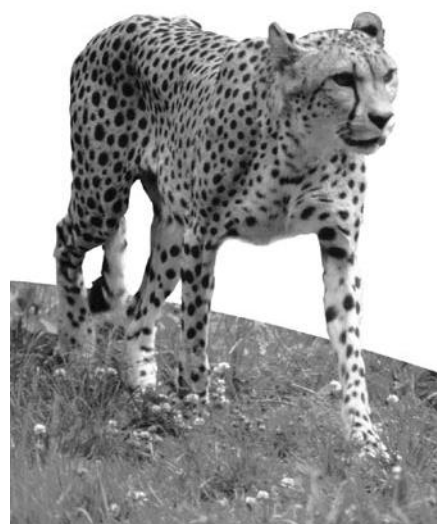

Kontakt

na ZO ČSOP Sázava:
e-mail: sazava@csop.cz, tel.: 602 273 770

uvedených důvodů odvolala. O odvolání v současné době opět rozhoduje Krajský úřad Středočeského kraje.

Odbor životního prostředí a výstavby Městského úřadu Uhlířské Janovice vydal nesouhlas se zrušením veřejně přístupné stezky. Alespoň on se přiklonil k argumentům, které jsme proti záměru investora předložili. Bohužel toto rozhodnutí ještě není konečné a investor se může odvolat ke Krajskému úřadu Středočeského kraje. Bude alespoň v tomto případě kraj hájit veřejný zájem, nebo podlehne a právo bude nutno opět vymáhat soudní cestou? ☒

Zoologická zahrada Olomouc

TEXT HANA LABSKÁ
FOTO MILAN KOŘÍNEK

Zoologickou zahradu najdeme na Svatém Kopečku, který je součástí města Olomouce.

Od centra města je vzdálena přibližně 11 kilometrů. Rozkládá se v členitěm zalesněném prostoru v rekreační oblasti města, a proto je častým místem rodinných výletů jeho obyvatel. Obliba zoo rok od roku vzrůstá, dvakrát již přesáhla hranici čtyři sta tisíc návštěvníků. Zoo chová 275 druhů zvířat, počet jedinců dosahuje téměř 1200.

Procházka po zahradě

Po vstupu do zoo prochází návštěvníci kolem *dětského hřiště*. Poblíž hřiště na kraji lesa je *expozice dravců*, o kterou se

Výběh nosálů

Směr prohlídky vede kolem nového, velkého *výběhu kočodanů husarských*, ve kterém mají opice dost prostoru k pohybu. Následuje *pavilon opic*, kde žije několik druhů lemurů, drápkaté opice a dva druhy gibbonů – siamangové a giboni černí.

Kolem *rybníčku pro vodní ptáky* a *voliéry pro plameňáky* se dostaneme k zimovišti afrických zvířat. Jednou ze specializací naší zoo je chov žiraf Rothschildových. Do jedné části pavilonu lze vstoupit a z tak zvané vyhlídky pohlédnout žirafám přímo do očí. Na stejném místě najdeme i *terarijní expozici*.

Cesta pokračuje kolem jednoho z největších výběhů v zoo, zvaného *Safari*. Žijí zde přimorožci jihoafričtí doprovázeni několika páry jeřábů královských.

Po levé straně je výběh pro kozy kamerunské a lamy, do něhož mohou děti vstoupit a zvířata si pohladit, případně je i nakrmit granulemi, které si koupily ve stánku u pokladny zoo. Poblíž

i mořská akvária, včetně *nádrže se žraloky* o obsahu 42 000 litrů.

Cestou k výběhu sobů a pižmoňů procházíme kolem pavilonu s hyenami skvrnitými a dhouly. Sobi, které zoo chová od roku 1994, odchovávali již řadu mláďat, na přírůstky u mladého páru pižmoňů se teprve čeká.

Nyní nás čeká sestup z kopce na tak zvanou *vrstevnicovou cestu*. V prvním výběhu žijí lamy vikuně spolu s nelétavými ptáky z řádu běžců – nandu pam-povými. Skupina samců lam je vlastně malou genetickou bankou pro ostatní evropské zoo, které tento druh lam chovají. Vikuním hrozí v přírodě vyhubení, a proto jsou zařazeny do Evropského záchranného programu.

V následujícím výběhu najdeme zajímavé kozy kašmírské s ovceci romanovskými. Zde je opět možné ulehčit sáčkům s granulemi a zvířata nakrmit.

Kolem výběhu poníků a dalších pavilonů pro malé kočky se již blížíme k další z rarit olomoucké zoo – *výběhu pro makaky červenolící*. Zajímavý je tím, že do něj návštěvníci mohou vstoupit, projít přes visutou lávku asi 10 metrů nad zemí na druhou stranu výběhu a pozorovat tak opice bez jakýchkoli bariér. Výběh je však průchozí jen v letním období, protože vzhledem k pověst-

Vysutá lávka přes výběh makaků červenolících

výběhu je také dřevěná plastika medvěda, určená jako dětská prolézačka.

Raritou zoo je 32 metrů vysoká *vyhlídková věž*, která zde stojí od roku 1973. Za dobré viditelnosti je možné dohlédnout až na Praděd.

Od žraloků k netopýrům

Kolem výběhu koz šrouborohých procházíme k medvědinci. Tato stavba již nevyhovuje moderním požadavkům na chov medvědů v zajetí a čeká ji rekonstrukce.

Výběh pro gepardy, který následuje, je naopak ukázkou moderní expozice. Zvířata mají k dispozici velký výběh a návštěvník je může dobře pozorovat i z pavilonku odděleného od výběhu sklem a mít zároveň pocit, že je s gepardy uvnitř výběhu.

V prohlídce zoo následuje *pavilon šelem*, kde je možné si prohlédnout

né drzosti opic musí být ve výběhu stále přítomen někdo z chovatelů, aby zabránil případným kontaktům opic s lidmi. Velké nároky to klade i na disciplinovanost návštěvníků, kteří musí do tašek schovat nejenom potraviny a nápoje, ale i fotoaparáty a videokamery.

Při prohlídce zoo doporučujeme návštěvu *pavilonu netopýrů*, ve kterém žije skupina velmi ohroženého druhu kaloňů zlatých. V přírodě je najdeme výhradně na ostrově Rodrigues, který je součástí státu Mauricius. Živí se výhradně ovocem, takže nikdo nemusí mít strach, že by se mu v pavilonu volně létající kaloňi zapletli do vlasů nebo pili krev.

Prohlídka zoo trvá přibližně dvě hodiny.

Chovatelské úspěchy

Do konce roku 2002 se v olomoucké zoo narodilo 35 mláďat žiraf Rothschildových, v roce 1999 dokonce jedna dvojčata, a více jak dvě stě mláďat antilop oryxů jihoafrických. Zoo vede plemennou knihu kozorožců sibiřských a kavkazských, dále odchová mláďata lemuru tmavých a bělohavých, drápkatých opic tamarínů pinčích a kalimiko, opic kotulů veverovitých, siamangů a gibbonů černých. U kočkovitých šelem jsou velkým úspěchem odchovy lvů berberských, jaguárů a levhartů mandžuských. Zoo odchová rovněž hrošíky liberijské a medvědy malajské. Z ptáků zoo rozmnožila plameňáky růžové starosvětské a jeřáby královské. Zdařil se také odchov zoborožce kaferského.

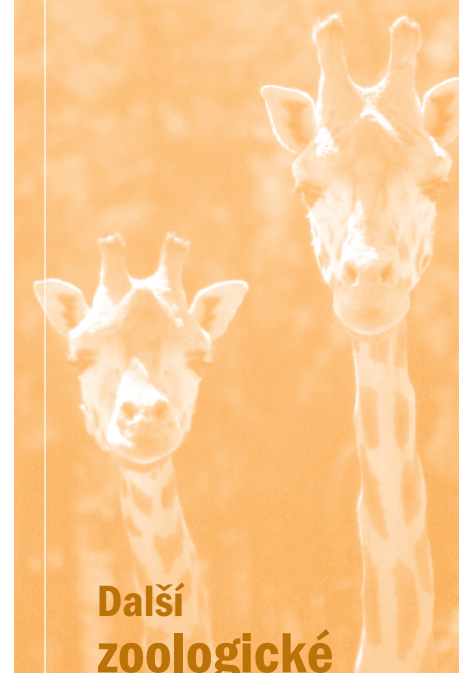
... a další zajímavosti

Komentované krmení zvířat probíhá v květnu a září o víkendech, v červenci a srpnu denně. Blíží informace o něm (časový rozvrh, místa) najdete v plánu, který je k dostání u pokladny zoo.

Zoo je možné navštívit i se psem. Musí být na vodítku po celou dobu prohlídky, a pokud je vyšší než kokršpaněl, musí být opatřen náhubkem. Vstupenka pro psa, včetně sáčku na exkrementy, je 10 korun.

Nabízíme možnost adopce zvířat. Blíží informace podá paní Bergmannová na níže uvedených telefonních číslech.

V olomoucké zoo nacházejí útočiště i handicapovaná zvířata a ptáci z přírody. Zoo je přidruženou stanicí Národní sítě stanic pro handicapované živočichy. 🐾

Další zoologické zahrady zapojené do programu Zelená karta

- Pražská zoologická zahrada – kontakt: 296 112 111, www.zoopraha.cz (sleva 10 %)
- ZOO Plzeň (včetně expozice AKVA – TERA) – kontakt: 378 038 325, www.zooplzen.cz (sleva cca 25 %)
- ZOO Děčín – kontakt: 412 531 164, 412 531 626, www.zoodecin.cz (sleva 20 % pro skupiny)
- Podkrušnohorský zoopark Chomutov – kontakt: 474 629 917, 474 624 412, www.zoopark.cz (sleva 10 %)
- Safari Dvůr Králové nad Labem – kontakt: 499 329 515, www.zoodk.cz (sleva 10 %)
- Zoologická zahrada Hodonín – kontakt: 518 346 271, www.zoo-hodonin.cz (sleva 25 %)
- Zoologická zahrada města Brna – kontakt: 546 432 311, www.zoobrno.cz (sleva 50%, děti a důchodci zdarma)
- Zoopark Vyškov – kontakt: 517 346 356, 608 771 016, zoopark@zoo.vyskov.cz (sleva cca 25 %)

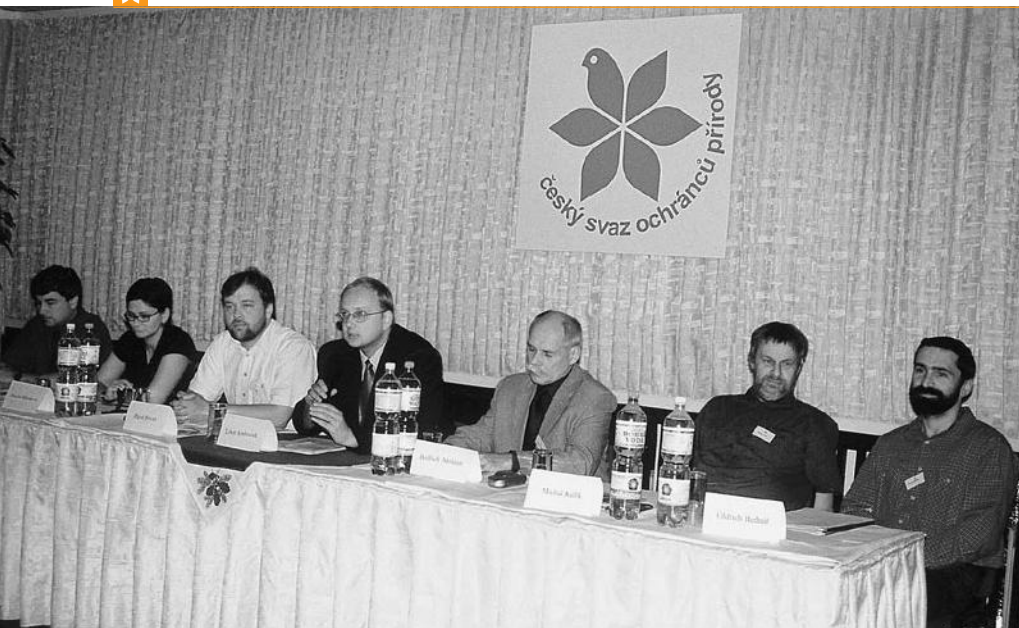
Praktické informace

Otevírací doba
denně od 8.00 h, v říjnu až březnu
do 16.00 h, v dubnu do 17.00 h,
v květnu až září do 18.00 h.

Vstupné
plné 60,- Kč, snížené 40,- Kč.
Pro členy ČSOP po předložení průkazu
10 % sleva.

Blíží informace
na tel.: 585 383 548, 585 385 125
či na webu <http://zoo.olomouc.com>

starají mladí sokolníci ze skupiny pana Milana Hulíka. V období letních prázdnin předvádějí na dětském hřišti ukázky z výcviku ptáků a návštěvníci se mohou s dravci i fotografovat.

V. Sněm ČSOP

Ve dnech 26.–27. dubna 2003 se v Brně v hotelu Myslivna uskutečnil V. Sněm ČSOP.

FOTO JAN MORAVEC

Zástupci zvolení základními organizacemi z celé republiky hodnotili činnost Svazu za uplynulé tři roky od posledního sněmu v Benešově, diskutovali o mnoha aktuálních tématech (z nichž některé naleznete i v tomto čísle Krásy našeho domova – světelné znečištění, Agenda 21 – k dalším se budeme vracet v příštích číslech), zvolili nové vedení v čele s Pavlem Pešoutem a Erikem Geussem, přijali strategický plán Svazu na následující roky a schválili několik zásadních změn stanov. Při příležitosti sněmu byla také předána svazová vyznamenání „Příroda děkuje“. Na této dvoustraně bychom Vám rádi přiblížili alespoň trochu z atmosféry a závěrů sněmovních dnů. Veškeré schválené dokumenty získáte v případě zájmu v Kanceláři ÚVR ČSOP (kontakty v tiráži).

Dva ze sedmi členů Ústřední výkonné rady, zvolených přímou volbou: nahore Petr Orel, šéf Národní sítě stanic pro handicapované živočichy, dole Mojmir Vlašín při jednání sekce ochrany přírody.

Svazové ocenění „Příroda děkuje“ bylo uděleno:

Doc. Ing. ANTONÍN BUČKOVI, CSc. (ZO ČSOP Veronica), jedné z vůdčích osobností brněnského ochrannářského života.

Doc. RNDr. KARLU HUDCOVI, CSc. (ZO ČSOP Veronica), významnému popularizátorovi ochrany přírody, za celoživotní různorodou ochrannářskou činnost v Brně a okolí.

VĚŘE CHALOUPEKOVÉ (ZO ČSOP Chotěboř) za zásluhy o zřízení a údržbu přírodní památky Údolí Doubravy a za mnohaletou práci s mládeží.

BLANCE KRÍŽOVÉ (ZO ČSOP Bory) za dlouholetou obětavou práci pro děti a mládež, zejména v rámci oddílu MOP Bobeš.

VĚŘE A VÁCLAVU LEBEDOVÝM (ZO ČSOP při SCHKO Jizerské hory) za každoroční péči o desítky ježčích mládat.

Mgr. MARIÍ PECHANCOVÉ (ZO ČSOP Česká Třebová), „dobré duši“ všech ochrannářských aktivit v regionu, u příležitosti jejího životního jubilea.

RNDr. ZDEŇKU PRÁŠILOVI, CSc. (ZO ČSOP Botič - Rokytko) u příležitosti jeho životního jubilea za mnohaletou obětavou práci pro ochranu přírody v Praze.

PAVLU SOVIČKOVI (ZO ČSOP Portáš) za zásluhy o vznik a rozvoj ZO ČSOP v Jasenné.

Sněm pohledem řadového účastníka

Především bychom asi měli poděkovat organizátorům z Brna, že vybrali po všech stránkách vynikající lokalitu. V hotelu Myslivna nad Brnem bylo pěkné ubytování, výborné stravování, vhodný jednací sál, možnost vystavení a distribuce materiálů o činnostech základek, chráněné území v bezprostřední blízkosti, zkrátka – bez chyby!

Pracovníci Ústřední výkonné rady také odvedli dobrou práci, připravili a účastníkům předem rozeslali všechny potřebné materiály, jednání jako obvykle rozdělili do vhodných sekcí. Samozřejmě, že při závěrečném hlasování o usnesení bylo možno ještě uplatnit svoje názory v oblastech, kde delegát neměl možnost navštívit danou sekci.

Líbilo se mi, že pan ministr dr. Ambrozek i čestný předseda dr. Moldan si našli čas na účast při zahájení a že jejich vystoupení dobře zapadlo do pracovní atmosféry Sněmu.

Na Sněmu se ukázalo, že spektrum činností svazu se utěšeně rozrůstá, zdá se, že myšlenka ustavování pozemkových spolků se již ujala, a zdá se, že se tímto způsobem podaří zakořenit u nás tento moderní způsob záchrany ohro-

žených lokalit. V tomto ohledu má také akce „Místo pro přírodu“ svoji nezastupitelnou úlohu, snad ještě některé detaily bude nutno lépe promyslet a upravit, aby se stala atraktivnější a přesvědčivější pro širokou veřejnost – například by asi bylo dobré její přispěvatele „odměnit“ nějakou vhodnou formou – uveřejněním jmen, odznakem, nálepkou a podobně.

Bylo také konstatováno (po kolikáté již?), že ČSOP neumí svou zásluhou činnost dostatečně „prodat“, že se o něm – ve srovnání s jinými ekologickými organizacemi – málo mluví a ví. Ovšem snad se již blýská na lepší časy, poslední dobou se situace zlepšuje a jako dobrá se ukazuje práce pracovníka ÚVR pro styk s médii.

A na závěr snad jedna trochu kritická připomínka: Především, že v žádném případě nepodceňuji důležitost práce s mládeží a vůbec problémy ekologické výchovy. Nicméně se mi z jednání Sněmu zdá, že naopak členové ÚVR zabývající se činností „MOPíků“ podceňují práci těch „dospělých“ základek, vidí jen svoje výsledky a snaží se pod tímto zorným úhlem převážit práci ČSOP jen na svou stranu. Budu první, kdo se jim omluví, když mne přesvědčí o opaku... ☹

Zdeněk Prášil,
ZO ČSOP Botič – Rokytko

Osmnáct členů Ústřední výkonné rady bylo voleno po krajích. Z jednání zástupců jihomoravského kraje.

Prohlášení Sněmu Českého svazu ochránců přírody v Brně

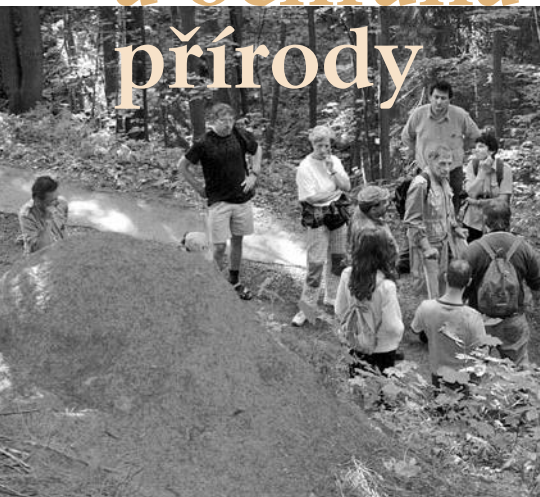
Se znepokojením sledujeme v České republice trend rychlého úbytku přírodního prostředí díky živelnému rozvoji různých ekonomických aktivit. Za posledních padesát let zmizelo z naší krajiny více než 4000 km² přírodně hodnotných ploch, což odpovídá například rozloze Zlínského kraje. Se stále se zvyšujícím tempem pokračuje zástavba volné krajiny v okolí měst skladovými a obchodními areály, zvyšuje se tlak na poslední zbytky neporušené horské přírody a zachovalých říčních niv. Dochází k oprašování prastarých a často i ekonomy zavržených megalomanských projektů typu průplav Dunaj – Odra – Labe. Každý jsme v okolí svého domova svědky množství zásahů, které jsou k okolní přírodě a krajinně zbytečně nešetrné. Vlivem všech těchto aktivit, které plynou přírodou a krajinou – naším společným dědictvím, je rychlé snižování ekologické stability s přímým důsledkem na kvalitu našeho života.

Proto vyzýváme všechny naše spoluobčany: Pomozte zastavit rychlé tempo úbytku přírody tím, že ji budete zodpovědně hájit. Zapojte se aktivně do praktické péče o přírodu a krajinu ve svém okolí a do rozhodování o svém životním prostředí. Nemůžete-li o přírodu pečovat aktivně, podpořte projekt Českého svazu ochránců přírody „Místo pro přírodu“.

Proto vyzýváme naše zákonodárce: Přijměte co nejrychleji novelu zákona o ochraně přírody a krajiny tak, aby zohlednila všechny závazky vyplývající ze zákona Evropské unie o spolupráci. Je nutno, aby zákon neustoupil od progresivních prvků moderní ochrany přírody a krajiny, obsažených v současném zákoně 114/90 Sb.

Proto vyzýváme orgány samosprávy: Chraňte naše společné dědictví – nepodporujte ekonomické aktivity devastující přírodu a krajinu. Zodpovědně přistupujte k tvorbě územních plánů, zachovejte nezastavěná záplavová území a územní systémy ekologické stability.

Les, mravenci a ochrana přírody

V září pořádala ZO ČSOP Formica v Liberci třídenní mezinárodní konferenci o lese, mravencích a ochraně přírody.

Celkem se jí zúčastnilo 55 lidí, z toho 15 cizinců. Do Čech přijeli mimo jiné prof. Rainer Rosengren z Helsinské univerzity, dr. László Gallé z univerzity v Szegedu, studentka Begonia Sastre z Velké Británie, dr. Ivan Kos a Tanja Grgič z Ljubljanské univerzity, naši němečtí spolupracovníci z Ameisenschutz-warte Sachsen a dr. ing. Podkówka z Lesnické univerzity v Opočnu.

Témata přednášek byla velmi různorodá stejně jako samotní účastníci. Od vědců profesionálů přes profesionální ochránce přírody, úředníky až k praktickým ochráncům mravenců. Cílem bylo vzájemné seznámení, předání zkušeností a názorů a navázání budoucí spolupráce.

Kromě přednášek jsme vyrazili i do terénu. Exkurze byly vybrány do ochrannásky zajímavých lokalit, jako je přírodní památka Kamenný vrch, který je znám svou kolonií Formica polyctena, projeli a prošli jsme část Jizerských hor a navštívili mraveniště v Krkonoších.

V příštím roce bychom se měli sejít na podobně laděné konferenci v Polsku. ☒

Pavla Kúsová, ZO ČSOP Formica (kusovapavla@seznam.cz)

Na osmou hodinu ranní se k Bučiskému mostu dostavilo rekordních 37 účastníků. Ti se pak za doprovodu zkušených ornitologů vydali po naučné stezce, vedoucí kolem vrcholu Hradiska až na hřeben Vápenky a odtud zpět kolem řeky Bečvy. Vycházka byla zaměřena především na určování ptáků podle zpěvu. Zpěv každého opeřence byl doplněn stručným komentářem o životě a dalších zajímavostech daného druhu.

Během vycházky se zúčastněným postupně představovalo 39 druhů ptáků. Již při zahájení se účastníci mohli poslouchat do zpěvu drozda zpěvného. V lipové aleji na jižním svahu Hradiska

Ornitologové přivítali ptáky z teplých krajín

Již potřetí se v Rožnově konala akce s názvem „Vítání ptačího zpěvu“, kterou zorganizovala Česká společnost ornitologická ve spolupráci s Českým svazem ochránců přírody a Okresním vlastivědným muzeem ve Vsetíně.

zpívali nedávno přilétuvší lejsci bělokrcí a zvláštním mňoukavým hlasem se ozval velmi vzácný strakapoud prostřední. Bystřejší pozorovatelé zahlédli přeletujícího čápa černého nad korunami stromů a ve větvích stromů pozorovali nenápadného budníčka většího a čer-

venku obecnou. Téměř neslyšitelným hlasem se z korun smrků ozýval i náš nejmenší ptačí druh – králíček obecný. Pod vrcholem Vápenky se do seznamu pozorovaných druhů zapsala méně známá hrdlička divoká a také nenápadná pěnice černohlavá. Nakonec nechyběla ani její příbuzná pěnice hnědokřídla a z teplých krajín také přilétl sedmihlásek hajný.

Ti, kteří neměli možnost si během procházky jednotlivé ptačí druhy prohlédnout, dostali příležitost se alespoň s některými seznámit při kroužkování. Do předem připravených sítí se podařilo odchytit pěnici hnědokřídla, pěnici pokřovní a budníčka menšího. Kroužkování ptáků bylo nevšedním zážitkem zejména pro nejmladší účastníky, kteří si mohli prohlédnout opeřence z bezprostřední blízkosti, ba dokonce si na ně i sáhnout.

Pozvání na akci přijal i místostarosta ing. František Šulgan, který exkurzi doplnil o spoustu dalších zajímavostí z okolní přírody a provedl komentář k naučné stezce Hradisko. Věříme, že se akce všem líbila, a těšíme se na hojnou účast v příštím roce. ☒

Daniel Křenek, ZO ČSOP Orchidea (dendrocopos@seznam.cz)

Letní tábor v království skřítků

V červenci 2003 se uskutečnil letní tábor Mladých ochránců přírody ZO ČSOP Areka na Vidnavě.

Pro více než sedmdesát dětí, rozdělených do šesti oddílů, byl přichystán bohatý program, který mimo jiné obsahoval ekologický výukový program pečeni obilných plackek, práci se surovou vlnou, výrobu „trávnáků“ a táborových triček, výuku country a moderních tanců. Velký úspěch zaznamenalo malování mandal. V království skřítků, kde se tábor „ode-

hrával“, se roztahovala Nicota. Bylo zajímavé a velmi poučné sledovat představy účastníků o Nicotě a jejich snahy o její zahnání. Letošní tábor byl náročný a zároveň nádherný – každý se ze všech sil snažil o záchranu nás všech.

Jeden z nesporně krásných výsledků je i ten, že se podařilo předat pracovníci Fondu ohrožených dětí Opava, která s námi byla na táboře, pro „její“ děti 1537,50 Kč. Vše začalo docela nevinně hrou mezi vedoucími, instruktory a pracovníky tábora. Kolik přesně se vybralo peněz od dospěláků, se nám nepodařilo zjistit, protože předposlední a poslední den, kdy se „tichou poštou tábora“ rozneslo, na co půjdou hrou získané peníze, se přidaly i samotné děti. Co k tomu dodat? Nicota srdce přítomných rozhodně neovládla. ☒

Kateřina Havlásková, ZO ČSOP Areka (areka_opava@quick.cz)

Den stromů

V neděli 20. října 2002 naše ZO ČSOP poprvé uspořádala pod názvem „Den stromů“ den otevřených dveří v areálu ekocentra Chaloupky.

Víc jak dvě stovky účastníků vylákalo do přírody krásné podzimní počasí. Na Chaloupkách na ně čekal pestrý program s tematikou lesa a stromů. Největšímu zájmu se těšil dřevorubecký trojboj – řezání dvoumužnou kanadskou pilou, přeseknutí špejle zapíchlé ve špalku a hod polem na dálku. Na úspěšné řešitele „Kvizu o lese a hospodaření v něm“, který při-

pravil pan ing. Voborník z LS Jihlava, čekaly hodnotné odměny. S prázdnými rukama však neodešel nikdo. Účastníci si mohli vyřezat přívěsek z borové kůry nebo si mohli za nasbírané body ze všech soutěžních staniček vyzvednout drobné ceny. Body získali např. na stanovišti „Ptačí les“, kde poznávali stromy, keře a ptáky, nebo u „Odhadu výšky a vzdálenosti“. Své odhady si mohli zájemci ověřit moderním výškoměrem, který patří do výbavy každého revírnicka. Další aktivity zmíníme jen ve stručnosti – práce s přírodními materiály, velká lesní naučná stezka, výstavka nálezů a ztrát nasbíraných v lese dětmi z MOP Kněžice, vyprávění o obojživelnících, slavnostní dosadba čtyř javorů do Aleje Milénia.

Letošní Den stromů bude zaměřen na houby, jako nedílnou součást lesa. Pan RNDr. Vladimír Antonín z MZM v Brně připraví výstavu a bude mít otevřenou poradnu. Také chceme zájemce provést po zeměpisné stezce po lesním potůčku a je přichystána spousta dalších drobných rukodělností a soutěží. Nezbývá než doufat, že se příroda umoudří, sešle dešť a narostou houby, aby byla výstava co nejpestřejší.

Akce je podpořena v rámci společného programu ČSOP a LČR, s. p., „My a les“. ☒

Iveta Vorlíčková, ZO ČSOP Kněžice (info@chaloupky.cz)

Máte rádi netopýry?

My ano. A protože chceme, aby nás bylo ještě víc, uspořádali jsme šestý odchyt netopýrů pro veřejnost.

Připravili jsme ho opět na Turoldu, přírodní rezervaci na kraji Mikulova. Cílem takových akcí, pořádaných v rámci Evropské noci pro netopýry, je seznámit veřejnost s těmito zajímavými, ale dnes čím dál víc ohroženými živočichy.

Tentokrát se sešel rekordní počet zvědavců – celkem 160 dospělých i dětí. Byla teplá noc, což je pro odchyt netopýrů to pravé. Zpočátku se jim ale do sítě moc nechtělo, možná i na ně bylo letošní léto příliš horké. Naštěstí měl dr. Josef Chytil připraveného netopýra rezavého, kterého chytil předchozí noc na jiné lokalitě, takže bylo nejen o čem povídat, ale i na co se dívat.

Jsmo velice rádi, že jsme letos mohli přivítat na naší akci pana profesora Jiřího Gaislera z katedry zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Tento pán je totiž jedním z nejlepších odborníků na netopýry nejen u nás, ale i v Evropě a je také autorem několika populárně-naučných knih. Večer zpestřil velice poutavým vyprávěním zážitků a poznatků ze své dlouholeté praxe. Předvedl také detektor, který umí převádět ultrazvuk vydávaný netopýry na slyšitelné zvuky.

Netopýři se začali více chytat až kolem půl desáté. Do půlnoci jsme odchytily 16 exemplářů devíti druhů. Z těch vzácnějších to byl netopýr velkouchý.

Některé děti byly tak nadšené, že se jim ani nechtělo jít spát. ☒

Dagmar Chytilová, ZO ČSOP CEV (palava@palava.cz)

Stalo se ...

Duben

- Podruhé proběhlo „Hledání jara“, kterého se zúčastnilo 65 kolektivů i jednotlivců.
- V Praze se konalo národní kolo Ekologické olympiády. Nejúspěšnější bylo Gymnázium Jírovcova z Českých Budějovic.
- V Brně se sešel V. Sněm ČSOP. Více se o něm dozvíte na str. 30–31.

Květen

- Jako součást veřejné sbírky Místo pro přírodu zahájila ZO ČSOP Kosenka kampaň „Zachraň les“ na výkup ohroženého jedlobukového lesa v Bílých Karpatech – více o něm na str. 6.
- ČSOP navštívil Richard Offen z britského National Trustu, koordinátor tamější kampaně na výkup mořského pobřeží. Společně jsme hodnotili dosavadní průběh kampaně Místo pro přírodu a vymýšleli, co dál.
- V Buchlovicích na střední Moravě byla otevřena nová stanice pro handicapované živočichy. Reportáž z ní naleznete na str. 19.

Červen

- V Praze se sešla poprvé nová Ústřední výkonná rada. Mimo jiné zvolila šéfy odborných komisí: Komise ochrany přírody se ujal Martin Dušek, Komise ekologické výchovy Jan Eichler, v čele Komise pro práci s dětmi a mládeží zůstává Michal Kulík a Komisi pro zahraniční vztahy nadále povede Ladislav Ptáček.
- V Jiřetíně pod Jedlovou proběhlo národní kolo přírodovědné soutěže Zelená stezka – Zlatý list. V kategorii mladších zvítězili EkoKřečci z České Lípy, mezi staršími byli nejlepší Kaštani z Českých Budějovic.
- Česká spořitelna, a. s., darovala prostředky na nákup odchytkového zařízení pro Národní síť stanic pro handicapované živočichy.

Červenec

- Místopředseda ČSOP Erik Geuss byl jmenován náměstkem Ministra informatiky.

- ČSOP vyzval občany, aby pomohli zjistit, které z cizokrajných druhů lip „zabíjejí“ čmeláci (hromadí se pod nimi mrtví čmeláci, kterým těžko stravitelný nektar těchto stromů nepostačuje k doplnění živin vydaných při jeho získávání).

Srpen

- Na opětovné pokusy o kácení v 1. zóně NP Šumava (tentokrát v oblasti pramenů Vltavy) reagoval ČSOP prohlášením, ve kterém podpořil snahy ostatních nevládních organizací o dodržování bezzásahovosti těchto oblastí (viz str. 3).
- Skončil 12. ročník přírodovědné soutěže Stříbrná nit. Vítězem je oddíl Netopýři z Jablonce nad Nisou.

Září

- Ve Valašských Kloboukách se konalo třetí setkání členů a příznivců ČSOP. Podrobnosti naleznete na str. 36.

- Z prostředků veřejné sbírky Místo pro přírodu byl za velké pozornosti médií vykopen první pozemek – mokřad Triangl v Praze. Článek o něm přineseme v příštím čísle KND.
- Na 5. světovém kongresu IUCN o chráněných územích v Durbanu měl ČSOP svého zástupce – zprávu z konference naleznete na str. 35.
- V Liberci proběhla mezinárodní konference o ochraně lesních mravenců – viz str. 32.
- Předseda Komise ochrany přírody a člen Předsednictva ÚVR ČSOP Martin Dušek byl jmenován ředitelem Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. 8

ČSOP vydal ...

- Zakládáme pozemkové spolky** – podrobný návod k založení pozemkového spolku, výhody a povinnosti plynoucí z akreditace
- Pozemkové spolky pomáhají vlastníkům** – propagační leták o pozemkových spolcích, zaměřený zejména na drobné vlastníky

Kontakt: Kancelář ÚVR ČSOP, tel.: 222 516 115, e-mail: csop@ecn.cz

- Svět kolem nás** (J. Vrtiška, K. Kolářová-Vrtišková) – zadání, řešení a ukázky ze soutěžních prací 3. ročníku přírodovědné soutěže pro žáky 1. stupně ZŠ

Kontakt: CEV Zvoneček, tel.: 257 762 036, 603 372 109, e-mail: cev.zvonecek@quick.cz

- Vážky 2002** (L. Hanel – editor) – sborník referátů odonatologického semináře

Kontakt: Podblanické ekocentrum ČSOP, tel.: 317 845 169, e-mail: vlasim@csop.cz

- Les, mravenci a ochrana přírody** (P. Kúsová – editor) – sborník z konference

Kontakt: Pavla Kúsová, tel.: 222 516 115, e-mail: kusovapavla@seznam.cz

- Údolí Plakánek** – „dospělácká“ verze průvodce po naučné stezce

Kontakt: ČSOP Křižánky, e-mail: csopkrižanky@seznam.cz

- Vezměte svůj kraj do svých rukou** (J. Drápalová, M. Nawrath, T. Rosenmayer) – průvodce občana po veřejné správě Jihomoravského kraje

- Natura 2000** – soubor materiálů, obsahující sborník příspěvků, mapu a překlady související evropské legislativy

Kontakt: Dům ochránců přírody Brno, tel.: 542 422 751, e-mail: veronica@ecn.cz

- Naučná stezka Hády a údolí Říčky** – miniprůvodce s tajanou

Kontakt: Václav Izák, tel.: 543 216 483, e-mail: vaclav.izak@rezekvitek.cz

- Javornický hřeben/Javornický hřebeň** – podrobný popis moravské i slovenské strany hor s česko-valašsko-slovenským slovníčkem

Kontakt: ČSOP Salamandr, tel.: 777 979 800, e-mail: bartak.roman@tiscali.cz

- Čmeláci** (M. Pavelka, V. Smetana) – druhé vydání úspěšné publikace, tentokrát jako 28. svazek metodické řady ČSOP

Kontakt: Miroslav Pavelka, tel.: 571 651 474, e-mail: m.pavelka@sh.cvut.cz 8

Jednou za deset let svolává Mezinárodní svaz na ochranu přírody (IUCN) a jeho Světová komise pro chráněná území (WCPA) světový kongres, aby delegáti z celého světa diskutovali o dalším směřování ochrany přírody.

Dosud poslední světový kongres se uskutečnil od 8. do 17. září tohoto roku v jihoafrickém Durbanu. Akce se zúčastnilo na 3 000 delegátů ze 154 zemí celého světa, Českou republiku reprezentovala šestičlenná delegace, v níž jsem měl tu čest zastupovat ČSOP.

Ochrana přírody nezná hranic ...

Musím se přiznat, že jsem se akce podobného rozsahu účastnil poprvé, a tak jsem odjížděl s poněkud smíšenými pocity. (Jak se dá rozměně diskutovat na tak velkém fóru? Nebudou to jen politické proklamace, ze kterých si nic praktického neodnesu?) S odstupem času ale převažují pocity kladné – organizace diskusí byla dobrá, diskutovalo se otevřeně, o důležitých tématech a jednání dospělo i k určitým závěrům, k jejichž formulaci mohl každý svou trochou přispět. A navíc jsme ještě měli možnost vidět i trochu z krás africké přírody.

Mottem celého kongresu bylo „Benefits beyond Boundaries“, doslova „přínosy i za hranicemi“, myšleno samozřejmě za hranicemi chráněných území. Delegáti diskutovali sedm hlavních a tři průřezová témata: posilování kapacity k řízení CHÚ, vytváření ucelených systémů CHÚ, budování bezpečné finanční budoucnosti, pojiťka v krajině a na moři, získávání širší podpory pro CHÚ, spravování CHÚ, vyhodnocení efektivity managementu, místní komunity a spravedlnost, mořská CHÚ a světové přírodní a kulturní dědictví.

Při takové šíři záběru si člověk chtít nechtít musí vybrat jedno téma. Zaměřil jsem se na oblast „spravování chráněných území“, do níž jsem přispěl prezentací zkušeností ČSOP s rozvojem nestátních forem ochrany přírody, zejména pak pozemkových spolků. Měl jsem tak možnost slyšet o podobných iniciativách z Afriky a Latinské Ameriky.

Světový kongres IUCN o chráněných územích

TEXT A FOTO LADISLAV PTÁČEK

Znovu jsem se ujistil, že nejenom v zemích jako je USA nebo Velká Británie existuje mnoho obdobně zaměřených iniciativ – ať už jde o rozsáhlé soukromé rezervace osvícených jednotlivců, domácích i zahraničních nevládních organizací nebo o chráněná území spravovaná místními komunitami.

... ale začíná v naší vesnici

V kuloárech i za řečnickým pultem se často mluvilo o potřebě zapojit do řízení a života chráněných území od samého počátku místní a původní obyvatele. Diskuse o principech dobrého správcovství chráněných území do tohoto proudu jen zapadala. Řečníci zastupující kočovné národy a původní obyvatelstvo

IUCN – Světový svaz ochrany přírody

byl založen v roce 1948 jako vůbec první mezinárodní ochránářská organizace. Svým složením a rozsahem je IUCN jedinečnou zastřešující ochránářskou organizací – jejími členy jsou kromě (výrazně převažujících) nevládních organizací také vládní agentury i státy samotné. Díky tomu se může věnovat konstruktivnímu řešení konkrétních problémů za účasti nevládních i vládních subjektů. V současné době sdružuje téměř 1000 organizací ze 140 zemí. ČSOP je členem od roku 1990.

Blíže informace naleznete na <http://www.iucn.org>.

mnohokrát hlasitě opakovali, že nechtějí, aby se jejich dědičná půda chránila bez jejich účasti a proti nim. Byl jsem svědkem toho, jak tito lidé popisovali projekty mezinárodních ochránářských organizací, které do jejich komunity přišly s určitou ideou, nějakou dobu se snažily ji naplnit, a když se to nezdařilo, tak zase zmizely. Místní lidé se museli s následky jejich nezdaru už vypořádat sami.

Když tak člověk deset dní poslouchá nejrůznější diskuse, musí si položit otázku – a co můžeme udělat pro ochranu přírody my? Nepřišel jsem na nic převratného, ale pár bodů jsem si poznamenal.

Je třeba se snažit, aby místní lidé, kteří v chráněných územích a jejich okolí žijí, spolurozhodovali o tom, co se s „jejich“ krajinou bude dít. ČSOP tady může sehrát důležitou roli prostředníka mezi státní ochranou přírody a místní veřejností, může část veřejnosti zastupovat, ale také musí z pozice správce (a vlastníka) řady území znát a respektovat zájmy místních obyvatel – pokud nechce přijít o jejich podporu.

Měli bychom dále stavět na místní iniciativě, která vyrůstá z podmínek dané lokality a dané obce, znát dobře místní přírodu, ale také lidi a vztahy a hledat takové způsoby ochrany přírody, které znamenají zisk nejen pro milovníky přírody z daleka, ale také pro místní.

A konečně bychom se měli učit z příkladů druhých a prosazovat další nástroje k podpoře všech iniciativ vedoucích k zachování přírody pro budoucí generace. Hledat cesty, jak soukromá iniciativa vlastníků, obcí a nevládních organizací může doplnit státní systém ochrany přírody a krajiny u nás. 8

Setkání ČSOP v Bílých Karpatech

TEXT IVANA MIZEROVSKÁ

Již tradiční setkání členů a příznivců ČSOP se letos uskutečnilo ve dnech 5.–7. září ve Valašských Kloboukách.

A jaké bylo? Jedním slovem: úžasné! Hostitelské úlohy se skvěle ujala ZO ČSOP Kosenka. Počasí nám přálo celé tři dny – pravě babí léto. Opravdu nádherná příroda a srdeční lidé.

Na páteční večer hostitelé připravili program plný setkání se skvělými lidmi. Nejdříve jsme shlédli vystoupení dětského folklorního souboru Valášek, které nás všechny chytlo za srdce. Pak se představili zruční dospěláci – mohli jsme si vyzkoušet své umění v paličkovaní, předení na kolovratu i přeslici či ve tkaní rukavic.

V sobotu dopoledne byly připravené exkurze – prohlídka bělokarpatských luk, pastva oveček a návštěva ovocné školky.

Stěžejním bodem sobotního odpoledne byl první ročník benefičního běhu „Kroky pro přírodu“. Trasa po městě byla nenáročná, i tak se mnozí ze 154 účastníků solidně zadýchali. Za účasti představitelů města Valašské Klobouky i senátorky Zlínského kraje a slušného zájmu médií přibýlo na účtu kampaně Místo pro přírodu 5400 korun. O hudební doprovod se celé odpoledne starala skupina Jazzbujon. Po skončení jsme se zajeli podívat do lesa, který chceme v rámci kampaně vykoupit (o něm více na straně 6).

Večer bylo připraveno posezení s cimbálovou muzikou Slavičanka a roznění berana. Zavítal mezi nás i ministr životního prostředí Libor Ambrozek. Nálada byla skvělá, tančilo se, zpívalo – kdo neviděl a nezažil, neuvěří.

A pak už přišel poslední den, kdy jsme se rozjížděli zpět do svých domovů. Mohli jsme si ještě udělat pár výletů po okolí, navštívit ekocentrum Kosenka – to bylo otevřené a přístupné celé tři dny – nebo se podívat do místního muzea.

Loučili jsme se neradi, ale vše jednou končí. Ale ne na dlouho, už teď se můžeme těšit na setkání v příštím roce. Takže příští rok na shledanou! ☺

Dvě blahopřání

Rádi bychom popřáli panu **Eduardu Neoralovi** k jeho 70. narozeninám. Od malička byl veden k lásce k přírodě. Přilnul zejména k ptáčkům, kteří jsou jeho největší láskou. Přírodě věnuje veškerý svůj život. Jako předseda naší základní organizace nás všechny vtáhl do nejrůznějších ochranných aktivit a díky němu se vytvořil skvělý kolektiv, nejuspěšnější ochranná organizace na Šumpersku.

Jaroslav Řoutil, ZO ČSOP Leština

Významné životní jubileum – 80 let – oslavil též **Honza Lukášek** (foto). Obsáhlý článek o jeho úspěšné snaze o návrat jasaně červenookého na Štramberk naleznete v jarním čísle KND 2002.

Formica Fest

Dne 13. 9. 2003 jsem se zúčastnil velice zajímavé akce. Jednalo se o benefiční koncert, který pořádal p. Kamil Šibrava z Velkých Popovic v kulturním sále restaurace „Na Faře“ v nedaleké obci Kunice.

Koncert byl nazván „Formica Fest“ a jeho pořádání bylo zaměřeno na podporu programu „Formica“. V průběhu koncertu vystoupilo několik rockových kapel (Krausbery, Moštárna, Kouř, Skřehule). To by nebylo nic až tak zvláštního. Originální bylo ale to, že před zahájením koncertu vystoupil p. Jan Daňo se svojí poutavou přednáškou na téma lesní mravenci, kterou doprovázel promítáním diapositivů. V řadách mladých návštěvníků koncertu našel celou řadu pozorných posluchačů.

Tato akce měla seznámit širokou veřejnost s činností ČSOP, zvláště s programem „Formica“, o kterém před tím mnoho lidí nevědělo vůbec nic, nebo jen velice málo. Myslím si, že tato akce napomohla záživnou formou k tomu, aby se více lidí dozvědělo něco o lesních mravencích a pochopilo, proč je nutné je chránit. A tak bych chtěl poděkovat všem, kdo tuto akci připravili a uskutečnili, za nevšední zážitek, za poučný a příjemný večer. Jen tak dál. ☺

Jiří Sodomka, principál loutkového divadla Velké Popovice

Chraňme si naše louky

Ela Tábořská

Mnoho včelek, tisíc broučků
hemžilo se na paloučku,
kobyly a sarančata,
cvrčci, též křídélka zlatá -
naši krásní motýli.
Vše zmizelo za chvíli.

Dost už bylo hmyzích her,
teď tu vládne buldozér.
Jirko, nejsi jediný,
kdo ctí luční květiny.
Přestaň plakat, osuš slzy,
také zvířátka ti mrzí.

Ty však tvor jsi rozumný.
Rozhlédni se za humny.
Místo pláče hledej tíše,
kde je ještě luční říše,
kterou možno zachovat.
Otec pomůže ti rád.

Máš spojence v tatínkovi,
on to odborníku poví,
rázné kroky začnou hned,
jak lučinu udržet.

Klimatickí
• Finanční
dřeviny v
• Ekologii

Veronica

Časopis Českého svazu ochránců přírody **Veronica** je jeden z mála současných brněnských časopisů s celorepublikovou působností. Vychází již od roku 1986. Od svého vzniku si tento časopis dal za cíl být nejen objektivním a všestranným periodikem v oblasti environmentální, ale i časopisem kulturním, navazujícím na nejlepší tradice brněnské žurnalistiky, která v sobě vždy snoubila široký rozhled po oblasti vědy, politiky atd. s kulturním přehledem a působením. **Veronica** tak sjednocuje přední odborníky ekologie, biologie, zoologie či geografie s historiky, etnografy, filozofy, ale i s výtvarníky, fotografy, spisovateli a básníky. **Veronica** je jedním z mála časopisů, který se pravidelně věnuje poezii i začínajících autorů a prezentuje tvorbu současných českých spisovatelů, která se nejen zabývá ochranou přírody, ale je přírodou přímo inspirovaná. **Veronica** vychází každé dva měsíce. Má minimálně 32 stran formátu A4, je tištěna na recyklovaném papíru. Součástí **Veroniky** jsou pravidelné přílohy o chráněných krajinných oblastech. Předplatitelé časopisu dostávají zdarma také tematicky zaměřená zvláštní čísla.

Předplatné pro rok 2004 činí 270 Kč. Případným zájemcům zašleme **Veroniku** zdarma na ukázkou.

Adresa redakce: Panská 9, 602 00 Brno, tel.: 542 422 756, www.veronica.cz, e-mail: casopis.veronica@ecn.cz

Udělejte svým blízkým radost. Darujte jim předplatné časopisu Krása našeho domova

Časopis přináší informace o ochraně přírody a ekologické výchově v České republice, praktické tipy a návody, zajímavé rozhovory a zamyšlení, zprávy o dění v ČSOP.

Své blízké potěšíte a zároveň podpoříte dobrovolnou ochranu přírody v České republice.

Roční předplatné (2 čísla) 80,- Kč.

Objednávky zasílejte na adresu redakce. Objednávat časopis si nemusí členové ČSOP, kterým je pravidelně zasílán jako členská výhoda.

Schází Vám starší čísla Krásy našeho domova?

Můžete si je doobjednat po 20,- Kč na adrese redakce:

Kancelář ÚVR ČSOP
Uruguayská 7
120 00 Praha 2
e-mail: csop@ecn.cz

Reklamu v **Krásě našeho domova** dostane do ruky 10 000 členů a příznivců ČSOP – lidí se zájmem o naši přírodu a krajinu.

Reklamu v **Krásě našeho domova** podpoříte vydáváním tohoto časopisu.

Ceník reklamy v KND

4. strana obálky – plnobarevná
A4 – 50 000,- Kč | A5 – 30 000,- Kč

3. strana obálky – dvoubarva
A4 – 35 000,- Kč | A5 – 20 000,- Kč
A6 – 15 000,- Kč | menší – 100,- Kč/1 cm²
blok – dvoubarva | 60,- Kč/1 cm²

Lesy České republiky, s. p., získaly v roce 2002 **osvědčení** o účasti v certifikaci lesů podle systému PEFC (Pan European Forest Certification), který nezávislým auditem dokládá, že podnik se o svěřené lesy stará na základě principů **trvalé udržitelnosti** a obhospodařuje je k přírodě šetrným způsobem.